

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31E JAARGANG

DONDERDAG 10 JANUARI 1946

No. 1496

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26.— per jaar. Buitenland en koloniën f 28.— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.*

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

*Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.*

*Aangetekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk,
Rotterdam (W.).*

*Alle correspondentie betreffende advertenties te richten
aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam
(Tel. 69300, toestel 6).*

INHOUD:

Blz.

Middelen, die voor herstellfinanciering niet en wel kunnen dienen door <i>Mr. H. F. van Leeuwen</i>	19
De economische herstellpolitiek in Nederlandsch-Indië door <i>W. Koster</i>	20
Middenstand en bedrijfsorganisatie I door <i>Dr. E. J. Tobi</i>	21
De deblokkeering en de twentsche textielindustrie door <i>K. S. Phaff</i>	23
Loonpolitiek van overheidswege II door <i>Mr. Hérman H. Maas</i>	25
Aanteekeningen:	
De rente in de geleide economie door <i>J. C. Brezet</i>	28
Geld- en kapitaalmarkt.....	30
Ontvangen boeken en brochures.....	30
Statistieken:	
Voornaamste posten in duizenden gulden van De Nederlandsche Bank	30

DEZER DAGEN

was er althans één goed ding uit Indië: de aankomst van vele Nederlanders, die in het Oosten onderbrengen, in het vaderland, in een radiorede heeft II. M. de Koningin hen als welkom verzekerd, dat Nederland hen met begrip zou bijstaan. Het is aan ons allen, om te zorgen, dat dit woord niet wordt beschaamd. Nederland helpt Indië... maar dan ook metterdaad.

Metterdaad gaat de Regeering aan het bezuinigen. Het brood wordt grauw van den valutanoed. Beter grauw brood dan grauwe wangen, zooals vorigen winter. Die velen reeds vergeten schijnen te zijn, gezien de beschaamde wijze, waarop men in onze steden het brood soms reeds op straat ziet liggen.

Niets geleerd en alles vergeten? De neiging komt op, om dat aan de Ver. Staten te vragen, die 100 Liberty-schepen aan de Japanners ter beschikking stellen, om Japanners uit China te halen. Keizer Hirohito gedraagt zich ook zoo keurig. Openhartiger was de Amerikaanse opperbevelhebber der bezettingstroepen in Duitschland: Wij willen ook wel eens naar huis.

Zooals het klokje thuis tikt, is het ook van slag. De arme President Truman, die den boedel moet regelen, heeft zijn handen vol om zijn burgers aan het werk te houden: op twee manieren, want die werk hebben, willen staken, en voor hen, die het niet hebben, moet zijn „Full Employment-Bill” het verschaffen.

Is het soms uit angst voor verlies aan werkgelegenheid door concurrentie, dat Minister Byrnes nu heeft verklaard, dat de V. S. het atoomgeheim voorloopig bewaren?

Geheimen prijsgeven, schijnt de grooten niet te liggen. Rusland heeft Bretton Woods niet ondertekend, en dat, terwijl alle kapitalistische landen zich door de ondertekening bereid hebben verklaard hun nationale bankgeheim prijs te geven.

Een geheim blijft ook nog, wat er in Spanje op politiek gebied staat te gebeuren. Alleen heeft het Nederlandsche volk van Spaansche monarchieën geen democratische herinneringen behouden. Tenzij toekomstige historici zelfs Philips II tot democraat weten te verklaren. Spanje doet in elk geval goed zich aan China te spiegelen, waar men den burgeroorlog heeft weten te voorkomen en kan gaan opbouwen.

Hieraan kan ook de eerste vergadering van de Vereenigde Volkeren, die 10 Januari begint, haar parool ontleenen. Wij zullen echter verder commentaar op het buitenland sparen, om nog even te wijzen op de spaar-certificaten, die de Nederlandsche Regeering zal uitgeven. Het is de bedoeling, dat degenen, die nog geld hebben, dit reeds vóór de belastingbetaling ter beschikking van de Schatkist stellen. Zooveel mogelijk resultaat is ook de bedoeling van de actie „Rotterdam helpt Rotterdam”; deze oudste vorm van hulpactie, „self-help”, lijkt wel de aangewezen weg, nu de Waterweg elders tot de stille wateren schijnt te worden gerekend.

Universiteit van Pretoria

Sollisitasies word ingewag vir die volgende poste aan die Universiteit van Pretoria:

Professoraat in Handel, Geld- en Bankwese

In die afdeling Handel, Geld. en Bankwese word gedoseer:

- a. die organisasie en tegniek van die handel;
- b. die buitelandse handel en handelspolitiek; en
- c. die geld- en bankwese.

Die vak moet in Afrikaans gedoseer word, met dien verstande dat dit gedurende 'n redelike oorgangsperiode in Nederlands kan geskied.

Die salarisskaal is £ 900x25—£ 1150, en die aanvangsalaris sal afhang van vorige ervaring en bevoegdheid.

Senior Lektoraat in die Ekonomie

in die Fakulteit Handel en Publieke Administrasie.

Die salarisskaal is £ 650x25—£ 800.

Sollisitasies, vergesel van volle besonderhede in verband met akademiese kwalifikasies; ervaring, ouderdom, ens. moet die ondergetekende bereik vóór 31 Maart '46.

J. C. BREYTENBACH,
Registrateur.

Universiteit van Pretoria,
Brooklyn,
Pretoria,
Suid-Afrika.

Het Ministerie van Finansiën vraagt

EENIGE JONGE JURISTEN

bij voorkeur met eenige ervaring.

Aanmelden bij het Ministerie van Finansiën, Kneuterdijk 22, 's-Gravenhage, Kamer 71.

ERVAREN SOCIOGRAAF

en voor zijn afdeling industrievestiging:

INGENIEUR

met belangstelling voor economische vraagstukken.

Sollicitanten worden verzocht hun sollicitaties, uitsluitend schriftelijk, onder vermelding van uitvoerige bijzonderheden in te zenden aan het bureau van het Instituut, Veerallee (gebouw Waterleiding Maatschappij „Overijssel" N.V.) te Zwolle.

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

AMSTERDAMSCH BANK N.V.

131 BIJKANTOREN EN ZITDAGEN
KAPITAAL f 53.010.000. RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

STANDARD
AMERIKAANSCH
PETROLEUM CIE.

GEBOUW, PETROLEA
's-GRAVENHAGE

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

Bij het Directoraat Generaal van de Prijzen, Afd. Verkeer, kan geplaatst worden

pas afgestudeerd economisch doctorandus

met belangstelling voor de prijsvorming in de scheepvaart. Gegadigden, die reeds eenige kennis op dit gebied hebben, genieten de voorkeur. Brieven onder no. 376 Arc's Adv. Bedrijf, Kettingstr. 2, Den Haag.

MIDDELEN, DIE VOOR HERSTELFINANCIERING NIET EN WEL KUNNEN DIENEN.

Mate en tempo van herstel zijn vanzelfsprekend afhankelijk van de toekomstige te ontplooiende werkzaamheid en het te vormen vermogen. De vraag, welke zich hierbij voordoet, is deze, in hoeverre vroeger geaccumuleerd vermogen hieraan kan worden dienstig gemaakt, m.a.w., in hoeverre met reeds bestaande middelen het herstel in werkelijkheid kan worden gefinancierd. Kunnen geblokkeerde gelden hiertoe dienen? Kan de opbrengst van een vermogensheffing of van een vermogensaanwasbelasting gebruikt worden om den wederopbouw te bekostigen? Zie hier eenige vragen van principieele beteekenis, waarop het antwoord klaar moet zijn, wil men niet als blindeman in het herstelprobleem blijven rondlopen.

Dat reeds vastgelegd kapitaal voor wederopbouw kan worden aangewend, zal meer uitzondering dan regel zijn. Wanneer een beschadigd huis met de afbraak van een ander perceel wordt gerepareerd, is dit geval inderdaad aanwezig; als regel zal echter wel het bestaande productiemiddel aan de productie voor den wederopbouw dienstig zijn, doch de wederopbouw zelf geschiedt uit nieuwe productie.

Anders is het met vlottend kapitaal. Waren er belangrijke voorraden in den vorm van hout, ijzer, steen en glas aanwezig, dan zouden deze ongetwijfeld dienstbaar kunnen worden gemaakt aan den wederopbouw; niets zou daaraan zoo dienstig kunnen zijn als een ruime aanwezigheid van vlottende kapitaalgoederen. Maar die zijn, zooals bekend, schaarsch; doch wel zijn vlottende geldmiddelen, althans waren die vóór de geldsaneering, in overdaad voorhanden. Vlottende geldmiddelen behoeven beschikkingsmacht te geven over goederen en doen dit ook wanneer het geldwezen gezond, de kwaliteit van het geld goed is.

De kwaliteit van het geld en daarmee zijn bestedingsmogelijkheid, wordt bepaald door zijn aard of zijn dekking. Deze dekking vindt men in het actief der balansen der circulatiebank, der handelsbanken en der giro-instellingen. Bij de circulatiebank bestaat die uit edel metaal, buitenslandsch tegoed of papier, binnenlandsche wissels, schatkistpapier en voorschotten tegen onderpand van goederen en effecten. Bij de handelsbanken placht deze dekking, ingevolge goede bankierstradities, van een bijzonder goede kwaliteit te zijn. Tegenover de aanspraken der crediteuren treft men in een gezonde bankbalans een „elk wat wils” aan, als het ware een assortiment, waarop hun eventuele kooplust zich zou kunnen richten. Met bankvoorschotten worden de meest diverse objecten gefinancierd: grondstoffen, fabriekaten in verschillende stadia van bewerking, voorraden van grossiers en winkeliers, huizenbouw, vorderingen op binnen- en buitenland, effecten, enz. Als eigen bezit worden handelsswissels en kortlopend overheidspapier uitgegeven tegen te ontvangen belastingen en ook effecten en vreemde valuta aangehouden; kortom, er was een harmonie tusschen den aard van de uitzettingen en datgene, waarop de toevertrouwde crediteurenaldi hun betaalkracht zouden kunnen richten.

De giro-instellingen konden ook in betere tijden niet bogen op een dekking, die den toets eener orthodoxe geldcritiek maar eenigszins kon doorstaan. Zij belegden hun middelen in overheidsobligatiën e.d. of stortten die in de overheidskas en formeel mocht de liquiditeit prachtig in orde zijn, in wezen ontbrak er alles aan, omdat de in giro-saldi geaccumuleerde koopkracht nu eenmaal geen bevrediging zou kunnen vinden in de activa door de giro-instellingen aangehouden. In de practijk schaafde dit daarom niet, omdat het door deze instellingen gecreëerde geld omgezet kon worden in ander geld, en de giro-instellingen konden zich de luxe permitteeren te parasiteeren op de goede dekking, waarvoor circulatiebank en handelsbanken zorgden voor de door hen gecreëerde geldhoeveelheden. Immers, de aanwezige geldkwantiteit behoeft practisch

niet voor 100 pCt. een wezenlijk liquide dekking te hebben, want het totale geldvolume zal zich nimmer tegelijk in goederen willen of kunnen omzetten. Een gedeelte blijft circuleren en kan als circulatiemiddel niet worden gemist, maar het is juist het geld, dat aanwezig is boven de hoeveelheid, welke strikt noodig is voor de circulatie, en dat wordt aangehouden als „store of value” op langeren zicht, dat de hoogste eischen aan kwaliteit van dekking stelt.

Aan de kwaliteit van de dekking ontbreekt vanzelfsprekend na een oorlogsperiode zeer veel, en bij uitstek veel in een land als het onze, dat bestuurd is met het oogmerk om het zooveel doenlijk uit te buiten. De goede dekking van het geld is verminderd, door de afneming van goudvoorraden en de inkrimping der gezonde credietgeving der banken wegens het verdwijnen der goederenvoorraden, terwijl daarentegen de geldhoeveelheid enorm is vermeerderd, met staatschuld als dekking (waarbij wij de Duitsche staatschuld, welke in het actief van De Nederlandsche Bank voorkomt, met schuld van Nederland gelijkstellen in verband met de garantie, die voor de vordering op Duitschland zal moeten worden aanvaard).

Deze geldvermeerdering representeert de desinvesteering, welke heeft plaats gehad en de vrijwillige, of door consumptiebeperking gedwongen, geldbesparingen der afgelopen jaren, welke realia door de Overheid zijn verbruikt.

De vermindering van de kwaliteit en de vermeerdering van de kwantiteit van het geld zijn de redenen, dat maatregelen tot saneering noodzakelijk en de daaruit voortvloeiende ongemakken geredelijk aanvaardbaar zijn. Het wezen der geldsaneering is het ontnemen van de geldfunctie aan een deel van de in omloop zijnde geldmiddelen door het te plaatsen in een positie, waarin het zich feitelijk door den aard van de dekking reeds bevond: in die van staatschuld, welke staatschuld voorloopig in den vorm van geblokkeerd geld door bemiddeling van een geldinstituut wordt aangehouden.

Het na de saneering aanwezige geblokkeerde geld is, in zijn bestedingsmogelijkheid door zijn dekking gebonden. Het is nog ongefundeerde staatschuld en kan wezenlijk slechts dienen voor twee doeleinden: voor belastingheffing ter vermindering van staatschuld en ter omzetting in staatsleeningen. Doch het leeningprovenu kan evenmin als het belastingprovenu gebruikt worden voor bekostiging van uitgaven van heden en toekomst. Worden die er comptabel toch uit bestreden, dan staat deze financiering geheel op één lijn met financiering door geldcreatie.

Als bron voor financiering van herstel kunnen geblokkeerde gelden als regel niet dienen en, voorzover door een heffing geabsorbeerd, kunnen zij ook maar niet één steentje tot den wederopbouw bijdragen. Een dergelijke heffing kan men als gewenscht zien ter reductie van staatschuld en dus ter beperking der bezwaren, welke rentelasten op improductieve en ongedekte staatschuld nu eenmaal met zich brengen; verder nut heeft zij niet.

Wederopbouw en herstel kunnen nu eenmaal slechts bewerkstelligd worden uit toekomstige vlijt, met name uit dat gedeelte van het product van die vlijt, dat niet voor onmiddellijke consumptie gebruikt wordt, doch dat wordt bestemd ter investering in productiemiddelen of blijvende consumptiegoederen. Deze kapitaalvorming kan plaats hebben door vrijwillige besparing, door dwangbesparing en door belastingheffing ten laste van het nieuw gevormde sociale product, voorzover deze opbrengst door de Overheid direct of indirect voor investeringsdoeleinden wordt aangewend.

De rijkdom uit het verleden draagt tot het herstel bij, voorzover het oude productieapparaat hierbij dienst doet en nog voorraden aanwezig zouden zijn.

De financieringsmiddelen, welke men heeft door oud geldbezit, door aanspraken op de Overheid wegens oorlogsschade — en meestal geldt dit ook voor financieringsmiddelen, welke men ontleent aan claims op molestver-

zekeringmaatschappijen — zijn slechts in zooverre deugdelijk, als zij door besparingen in de toekomst volwaardig worden gemaakt en als zij in het spaarvermogen worden geabsorbeerd. Dit wil zeggen, dat de toekomstige spaarders staatschuld als belegging zullen moeten overnemen, opdat met het provenu daarvan in kwalitatief gezond geld aan oude aanspraken kan worden voldaan. Ook kan de Overheid uit belastingheffing schadeclaims in koopkrachtig geld voldoen, voorzover de belastingen op het sociale product van de toekomst drukken. In al deze gevallen blijft het de toekomst, welke de lasten draagt, hetgeen eveneens het geval is wanneer de Overheid zich door geldcreatie van haar verplichtingen zou kwijten, omdat door deze geldcreatie een gedeelte van het nieuwe sociale product wordt opgeëischt. In wezen verschilt — behoudens in enkele uitzonderingsgevallen — geldcreatie dan ook niet van belastingheffing, althans niet van onrechtvaardige belastingheffing.

Er is echter één uitzondering te noemen, waarin vroeger geaccumuleerd kapitaal wel aan het herstel dienstig kan worden gemaakt en wel, wanneer het in het buitenland is belegd en geldend gemaakt kan worden in koopkrachtig geld. Na het einde van den vorigen oorlog verkochten beleggers hier op groote schaal buitenlandsche waarden, in het bijzonder Amerikaansche fondsen, daartoe door een hopen dollarkoers nog extra geprikkeld, en financierden daarmede toenmaals de (niet steeds gelukkige) uitbreiding van het productieapparaat. Onder den huidige wind van geleide economie kan men zich beter denken, dat de Overheid het provenu van buitenlandsche uitzettingen tot zich neemt en de besteding dirigeert. Hierbij valt nog op te merken, dat, voorzover er van de Nederlandsche vorderingen op Duitschland iets terecht zou komen, een daartegenover indertijd gecreëerd geldvolume reëele dekking kan krijgen, en daarmede dus geld van goede kwaliteit, koopkrachtig geld, zou worden. Dit staat dan tot op zekere hoogte gelijk met realiseering van ander, volwaardig buitenlandsch tegoed.

Hetzelfde effect als bij realisatie van buitenlandsch tegoed wordt bereikt, wanneer buitenlandsche credieten worden opgenomen ter financiering van goederenaankopen, waarbij natuurlijk te bedenken is, dat de terugbetaling zeer moeilijk op te lossen problemen voor de toekomst schept, weshalve een sterke beperking hier een absolute eisch is. In wezen kunnen wij in de buitenlandsche credietopneming niet anders zien dan een anticipatie op het later te gelde maken van buitenlandsche beleggingen, althans een hypothekeering van die beleggingen, omdat het nu eenmaal weinig waarschijnlijk is, dat een land van een structuur als Nederland groote exportsurplussen zal hebben om een belangrijk buitenlandsch schuldvolume af te doen.

Dat verkoop van binnenlandsche waarden aan buitenlanders een gelijk effect heeft als verkoop van buitenlandsch actief, behoeft geen betoog. Het is niet anders dan een bevestiging van de hoofdstelling dezer beschouwing: dat herstellfinanciering slechts kan geschieden met koopkrachtig geld.

Mr. H. F. VAN LEEUWEN.

DE ECONOMISCHE HERSTELPOLITIEK IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Wie gevoelig is geweest voor de meer harmonische tendenzen in de economische ontwikkeling van Nederlandsch-Indië vóór het uitbreken van den oorlog in Europa in 1939, slaat in stomme verbazing gade wat er van het economisch leven hier te lande is overgebleven, nadat het land van den economischen roofbouw van het Japansche wanbeheer is bevrijd. Nog meer betreurenswaardig is het achterblijven van Java in het aangrijpen van de in ruime mate geboden gelegenheid tot herstel als gevolg

van politieke verwijdering. Naast de van oudsher bestaande dualismen in dit land is op economisch terrein een nieuw dualisme ontstaan, hetwelk voortspuit uit de grootere ontvankelijkheid van de Buitengewesten voor gezamenlijke inspanning tot rehabilitatie dan zulks op Java het geval is. Het is naar wij hopen echter een tijdelijk dualisme. Wij zullen hierop nader terugkomen.

Eén van de ongemakken van dezen tijd in Indië is het groote en dikwijls pijnlijk gevoelde gemis aan voorlichting. Waar deze vroeger werd gegeven is het thans niet mogelijk over de daarvoor noodzakelijke outillage te beschikken, eenerzijds, omdat de geëigende organisatie en het materiaal er niet meer zijn of ons thans niet ten dienste staan, anderzijds, omdat in de gegeven omstandigheden niet kan worden beschikt over de medewerkers, die eertijds reeds schaarsch waren en die nu grootendeels nog vertoeven in krijgsgevangenen- en interneeringskampen. Toch moet naar onze meening een poging worden gedaan om de voorlichting te hervatten. Op het gebied van vakliteratuur zal daarmede, naar wij vernemen, spoedig een begin worden gemaakt. Ook op economisch terrein moet daarmede niet te lang worden gewacht. Het ware gewenscht, dat het Economisch Weekblad, de uitgave van het Departement van Economische Zaken te Batavia, zij het ook in bescheiden opzet, weer zou kunnen verschijnen. De registratie van het economische gebeuren, ten aanzien waarvan door de vernietiging van ontstellend veel materiaal zulk een groot verlies is geleden, dient naar ons gevoelen zoo snel mogelijk weer te worden hervat.

Tot goed begrip van hetgeen voor het economische herstel van deze gebiedsdeelen noodig is, dient men zich voor oogen te stellen wat de gevolgen van het Japansche regime in dit opzicht zijn geweest. Het is niet mogelijk daaromtrent ook maar eenigszins exacte gegevens te verkrijgen. De exploratie van het verlies moet nog beginnen, terwijl het in uitgestrekte gebieden nog onmogelijk is over eenigermate betrouwbaar materiaal de beschikking te verkrijgen. Daarbij komt, dat de Japanners een in vele opzichten sterk gedecentraliseerd beheer hebben gevoerd. Zij verdeelden het land in residenties, waarbij soms wel, maar soms ook niet de oude bestuursindeeling werd gevolgd. Deze gebieden waren op zich zelf en soms groepsgewijs bedoeld als min of meer autarkische gemeenschappen, welke zooveel mogelijk zichzelf moesten bedruipen. Het is duidelijk, dat hierbij militaire overwegingen hebben gegolden.

Voor het fijn afgestelde economische systeem op Java beteekende dit een drastische verandering. De Japansche residenties sloten zich voor elkaar af, zoodat de vrije stroom vanuit overschot- naar tekortgebieden op talrijke wijzen werd geremd of onmogelijk gemaakt. Voorts werden groote arealen, tevoren in gebruik als ondernemingsgronden, omgezet in voedselarealen. De theecultuur is daardoor o.a. zeer zwaar getroffen. Men rekent erop, dat omstreeks een vijfde van het thee-areaal zal zijn verdwenen. Het is echter praematuur de verwachtingen dan wel de vrees in dit opzicht in cijfers uit te drukken. Zeker is, dat de productie en de bestemming van de agrarische voortbrengselen op zeer ruwe wijze is aangepast aan de behoeften van den bezetter, zoowel op Java zelf als in de gebieden, waar de Japansche militaire bestuursorganen voorziening vanuit Java noodig vonden. Dit gold niet alleen voor de voortbrengselen van het land, maar ook voor de arbeidskrachten. Op zeer drastische wijze is door de Japanners op het gebied der migratie gehandeld. Het is bekend, dat vele duizenden bewoners van Java zijn gedeporteerd om in andere deelen van de gemeenschappelijke welvaartssfeer slavenarbeid te verrichten. De gedwongen leveringen, de gevolgde prijspolitiek, welke tot gevolg hadden, dat de productie slechts een fictieve tegenwaarde ontving voor hetgeen hij moest afstaan, al ware het alleen vanwege het feit, dat

de nog aanwezige vooroorlogsche importgoederen niet of alleen tegen zeer hoge prijzen konden worden gekocht, voorts de toenemende economische en sociale onzekerheid, gebrek aan transport, hygiëne, dat alles waren factoren, welke de productiviteit sterk deden afnemen. Deze dalende curve zet zich thans op Java helaas in progressieve mate voort, aangezien verscheidene van de genoemde factoren nog onverminderd gelden, terwijl voor de hand liggende verbeteringen van den toestand niet kunnen worden bewerkstelligd als gevolg van de politieke moeilijkheden.

Java is een agrarisch land. Voor den landbouw heeft het intusschen gedurende bijna vier jaren den aanvoer moeten missen van de werktuigen en het materiaal, welke normaal reeds lang hadden moeten worden vernieuwd of in den grond gebracht. Ook de nijverheid is op import van grond- en hulpstoffen aangewezen. Er zijn poovere pogingen gedaan om zeer simpele gebruiks- en verbruiksartikelen in het land zelve te vervaardigen, gebruik makende van hetgeen er was. Door de Japanners is in materieel opzicht niets binnengebracht, wel geroofd. Nu nog liggen de havenplaatsen vol met materiaal, dat de Japanners van zins waren te verschepen. Japan heeft in deze gewesten roofofbouw toegepast in zijn uitersten vorm. Het land is uitgeteerd en leeggezogen. De massa der bevolking heeft dringende behoefte aan eenvoudige importgoederen, een groot deel wordt met honger bedreigd. Java wacht thans op het verlossende woord.

Een groot deel van de Buitengewesten vertoont betere aspecten. Vele van deze gebieden waren, ondanks de maatregelen tot het bereiken van een grooter vermogen tot zelfvoorziening op voedselgebied, slechter uitgerust dan Java. De gevolgen daarvan zijn niet uitgebleven en het lijden is er door vergroot. De bereidheid tot samenwerking na de nederlaag van het Japansche Rijk leidt daar nu echter tot snel herstel en tot de heropening van den ruil van exportproduct tegen geïmporteerde voedingsmiddelen, kleding, productiemiddelen en andere gewenschte artikelen.

De organisatie voor het technische en economische herstel van dat deel der Buitengewesten, waar de vrede in feite bestaat, is aanwezig en met de uitvoering van dat herstel is op vele plaatsen een begin gemaakt. Om het grootst mogelijke resultaat te bereiken zijn alle beschikbare krachten zooveel mogelijk samengebracht. Allen werken aan een gemeenschappelijke taak, welke vooralsnog niet door individuele motieven mag worden doorkruist. Eerst wanneer de basis is gelegd voor het herstel van de normale wegen, waarlangs het economisch leven zich verder kan ontwikkelen, zal het gerechtvaardigd zijn het particuliere initiatief de vrije hand te geven. De Nederlandsche gemeenschap, welke van buiten Indië na de Japansche capitulatie terugkwam en de Nederlanders, die uit internering of krijgsgevangenschap vrijkomen, hebben elkaar daarin gevonden en zij zijn verzekerd van den steun van de verdere ingezetenen, die de teekenen des tijds verstaan.

Eén van de organisaties, welke op economisch terrein een zeer groote taak op zich heeft genomen en die een groote verantwoordelijkheid zal dragen, is de Nederlandsch-Indische Gouvernements Import en Export Organisatie (Nigieo), welke — behoudens een enkele, doch belangrijke uitzondering voor wat betreft den export van rubber — den geheelen import, alsmede den geheelen export zal bewerkstelligen. Zij is de vorm, die gekozen is om alle beschikbare mogelijkheden op haar terrein te benutten en alle daartoe vereischte krachten samen te bundelen. Er zal in een volgend artikel gelegenheid zijn op het werk van de Nigieo nader in te gaan.

Batavia, Kerstmis 1945.

W. KOSTER.

MIDDENSTAND EN BEDRIJFSORGANISATIE.

I.

Wanneer men de na-oorlogsche problemen aangaande de organisatie van den middenstand — de dragers van het ondernemersrisico in het kleinbedrijf op het terrein van handel, nijverheid en verkeer — aan een beschouwing wil onderwerpen¹⁾, dient men uit te gaan van de positie, welke deze groep in de samenleving inneemt en van de noden en wenschen, welke in dien kring leven.

Ter beoordeeling van die positie, allereerst enkele gegevens aangaande de getalsterkte van den middenstand. De laatste officieele cijfers zijn oud en dateeren van 31 December 1930; men kan daaruit afleiden, dat toen niet minder dan 776.189 personen in middenstandszaken werkzaam waren, hetgeen het recht geeft aan te nemen, dat destijds ongeveer 2 miljoen menschen in Nederland voor hun levensonderhoud afhankelijk waren van den gang van zaken in het middenstandsbedrijf. Wat was de economische betekenis van dit volksdeel? Vóór den oorlog was de economische positie van den middenstander slecht te noemen, gelijk onderzoekingen van het Economisch Instituut voor den Middenstand duidelijk hebben aangetoond. Het is waar, dat gedurende den oorlog groote groepen van winkeliers goed hebben geboerd — zwarte handel! —, doch als gevolg van de geldsaneering en andere omstandigheden is daar weinig tastbaars van overgebleven, terwijl er gelukkig ook mag worden gerekend met belangrijke aantallen middenstanders, die zich met dergelijke dingen niet hebben afgegeven, doch wier positie derhalve nog veel slechter is. Deze zwakke positie is niet alleen een gevolg van de crisisjaren van vóór den oorlog, er waren ook dieper liggende factoren, welke hiertoe hebben geleid, in de eerste plaats diepgaande wijzigingen in de productie — het merkartikel bijv. —, welke den detailist naar twee zijden hebben verzwakt: bij den inkoop, omdat de fabriek als het ware een deel van de vroeger door den winkelier benoodigde vakkennis overbodig heeft gemaakt, en bij den verkoop, omdat vele fabrikanten het publiek hebben beïnvloed over het hoofd van den middenstander heen. Een soortgelijke ontwikkeling treft men ook aan bij vele industriele middenstandsbedrijven. Op zijn beurt heeft dit weer tot gevolg gehad, dat men het altijd nog noodige kwantum vakkennis, om als middenstander te kunnen slagen, is gaan onderschatten, waardoor een voortdurende instrooming van geheel of gedeeltelijk ondeskundigen heeft plaatsgevonden. De sterfte in het middenstandszakenleven was dan ook hoog, gemiddeld verdween in de jaren vóór den oorlog ruim elf procent van de middenstandszaken per jaar, maar de opengevallen plaatsen werden steeds weer door even weinig deskundigen ingenomen, zoodat het proces niet tot rust kwam. Dan werd de economische betekenis van den middenstand aangetast door zijn veel te ongebreidelde credietverleening aan den consument. Het is wel juist, dat vele middenstanders van de oorlogsomstandigheden gebruik hebben gemaakt om zich van dit euvel te ontdoen, maar de teekenen wijzen er thans voldoende op, dat deze credietverleening weer hand over hand toeneemt. Ook het afbetalingssysteem, in zijn financieele gevolgen onvoldoende door den gemiddelden winkelier doorschouwd, verzwakte vele winkeliers bovenmate. Ten slotte vallen dan nog te vermelden de hoogst belangrijke wijzigingen, welke gedurende de laatste decennia zijn opgetreden in de distributie, voornamelijk de opkomst van het grootbedrijf: verbruiks-coöperatie, warenhuis, grootwinkelbedrijf en eenheidsprijzenwinkel. Zoo zien wij dan, dat gedurende de laatste tientallen jaren de economische betekenis van den middenstand aanmerkelijk is verzwakt, eenerzijds had hij een strijd te voeren naar binnen, tegen de innerlijke verzwakking in eigen

¹⁾ Dit artikel werd geschreven alvorens het voorontwerp van de wet, regelende wijzigingen in de bedrijfsorganisatie, verscheen:

gelederen; anderzijds werd hij teruggedrongen in den strijd met verschillende andere distributievormen.

Veel meer onaangestaan is de *sociale beteekenis* van den middenstand. Allereerst is het middenstandsbedrijf nog steeds de kweekplaats van sterke, zelfstandige naturen. Heel wat leiders van grootbedrijven zijn uit den middenstand voortgekomen. Van groot belang voor de maatschappij is voorts de groote rol, welke het gezin in het middenstandszakenleven speelt. Ook is veelal de verhouding tusschen patroon en gezin hier anders, beter, dan in het grootbedrijf. Ten slotte mag een klasse van lieden, die met hard zwoegen voor zich en de hunnen een zelfstandig bestaan pogen te handhaven, een stabiliseerenden factor, voor de samenleving worden genoemd, omdat deze menschen uiteraard afkeerig zijn van alles, wat den goeden gang van zaken in hun bedrijf zou kunnen verstoren. Juist in een verwarden tijd als de onze is het bestaan van een flinken, goed onderlegden middenstand een sociale factor, waarvan de beteekenis moeilijk kan worden overschat.

De bezetting heeft den middenstand ook in ons land een knauw gegeven. Allereerst moreel, als gevolg van het te gemakkelijk geld verdienen bij grooté groepen. Verder in getalsterkte, hoewel, dank zij de sabotage van de leiding der vakgroepen, de sluiting van zgn. overbodige zaken slechts in enkele middenstandsbranches kon worden doorgevoerd. Enkele groote vraagstukken, zooals dat van de innerlijke verzwakking, de strijd tusschen groot- en kleinbedrijf in den detailhandel e.d., hebben gedurende den oorlog a.h.w. geslapen, maar zullen straks weer aan de orde komen. Enkele speciale na-oorlogsche problemen zullen als nieuwe factoren hun intrede doen: het terugbrengen in het bedrijf van geëvacueerden, getroffen en de slachtoffers van wegvoering of sluiting; de kwestie van de liquiditeit en de aangelegenheid van de herbevoorrading.

Plaatsruimte heeft ons belet deze schets nader uit te werken, het bovenstaande moge evenwel voldoende zijn om althans een indruk te geven van de positie van den middenstand in het na-oorlogsche Nederland.

Wat bestond er vóór den oorlog op organisatorisch terrein?

Tegen dezen achtergrond moet men nu de organisatorische vragen aangaande den middenstand zien. Vooral is het wellicht nuttig even na te gaan, wat op dit organisatorische terrein vlak voor het uitbreken van den oorlog bestond. Men kende toen naast elkaar van zgn. *stands-* en de *vakorganisaties*. De eerste waren voortgekomen uit plaatselijke middenstandsorganisaties, waar voornamelijk winkeliers van diverse pluimage, alsmede enkele industriele middenstanders zich hadden verenigd; de laatste waren organen van beoefenaars van eenzelfde tak van handel of kleine nijverheid, en van den aanvang af landelijk georganiseerd. Uit deze plaatselijke middenstandsverenigingen is in 1902 een standsorganisatie met landelijk karakter geboren, de „Nederlandsche Bond van Vereenigingen van den Handeldrijvenden en Industrieelen Middenstand”. In 1915 scheidde zich daarvan af de „Nederlandsche R.K. Middenstandsbond”, en in 1918 de „Vereeniging van den Christelijken handeldrijvenden en industrieelen Middenstand in Nederland”. De in 1902 geboren landelijke organisatie noemde zich sinds 1924 „Nederlandsche Middenstandsbond”, en verkreeg in 1927, ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan, het praedicaat „Koninklijk”. Op het gebied der standsorganisatie bestonden dus naast elkander de Koninklijke Nederlandsche Middenstandsbond, de Nederlandsche R.K. Middenstandsbond en de kortweg genoemde Christelijke Middenstandsbond. Ten einde in gezamenlijk optreden, waar dat met eerbiediging van ieders beginselen mogelijk werd geacht, grooter kracht te vinden, hadden deze drie bonden een permanente Commissie van Overleg gevormd, die regelmatig de middenstandsvraagstukken besprak en ook naar buiten optrad. Leiding en secretariaat werden bij toerbeurt door één der drie samen-

werkende bonden vervuld. Vooral de laatste jaren vóór het uitbreken van den krijg was deze samenwerking vrij intens.

Naast de middenstandsbonden, hierboven werd het reeds opgemerkt, waren de landelijke vakbonden gegroeid, dus de zich over het geheele land uitstrekkende organisaties van bakkers, slaggers, kruideniers, smeden, enz. Vooral de grooten reonderdeze vakorganisaties vertoonden veelal een grooten afkeer van aansluiting bij en samenwerking met de middenstandsbonden, hoewel de R.K. Middenstandsbond te middenstandsbonden, hoewel de R.K. Middenstandsbond te naast de zgn. neutrale vakbonden ontstane confessioneele vakorganisaties zochten, vooral de R.K., wel eenige aanleuning tegen den overeenkomstig gekleurden middenstandsbond, wel verband bij den R.K. Middenstandsbond ten slotte zeer nauw werd. Nochtans bleek van den aanvang af, dat het in één bond samenvoegen van stands- en vakorganisaties een hybridisch karakter had; waar er — zooals bij den K.N.M.B. — geen dwang achter zat, kwam er praktisch weinig van terecht. Dat was ook verklaarbaar: de vakorganisaties verdedigden de speciale belangen van de beoefenaars van eenzelfde tak van bedrijf, en de behartiging dier belangen kon nimmer zoo intensief en met zooveel kennis van zaken door een standsorganisatie worden ter hand genomen, de vakbonden wonden weinig door aansluiting bij een middenstandsbond, vandaar dat het — waar niet gedwongen werd — ook weinig voorkwam.

Veeler openbaarde zich gedurende de laatste jaren vóór den oorlog een groeiende tendenz naar *verticale* organisatie, ook in den middenstand. Steller dezes is zeven jaar lang voorzitter geweest van een verticaal verband in de vee- en vleeschbranche, waarvan organisaties van handelaren, grossiers, slaggers en ook werknemers lid waren. Ook op andere terreinen kwam een dergelijke samenwerking meer en meer naar voren, bijv. in de huiden-, leder- en schoenenbranche, in den levensmiddelenhandel, e.d. Het was duidelijk te bemerken, dat de levensbelangen van de middenstanders, welke bij dergelijke pogingen betrokken waren, ook daar lagen en niet op het terrein van een standsorganisatie.

Naast deze vormen van organisatie bestond nog de in 1919 „opgerichte „Middenstandsraad”, een door den georganiseerden middenstand in het leven geroepen en daarna door de Kroon „erkend” college; de drie middenstandsbonden benoemden de leden; het college en de betrokken minister benoemden „in algemeen overleg” een voorzitter. Taak van dezen Raad was het plegen van overleg en het doen van voorstellen op middenstandsgebied aan de Regering en aan de middenstandsbonden, alsmede het uitbrengen van adviezen aan de ministers.

De groote zwakte van al deze vormen van middenstandsorganisatie was het zeer geringe aantal leden. De belangstelling voor organisatiewerk was in de individueel ingestelde kringen van den middenstand niet groot en de jarenlange instrooming van ondeskundigen, waarvan hierboven werd gewaagd, had een groote categorie van zich noemende „middenstanders” doen ontstaan, die op een laag cultureel peil stonden en weinig of niets voor organisatie voelden. De vrijwillige organisaties telden hoogstens 15 à 20 pCt. van de gezamenlijke middenstanders en hadden derhalve tegenover de Overheid een weinig representatief karakter, terwijl het naast elkaar bestaan van twee, drie, ja soms vier of nog meer vakorganisaties op eenzelfde terrein ook niet bevorderlijk was voor het gezag, dat aan haar uitspraken kon worden gehecht. Slechts enkele vakbonden van middenstanders, die beroeps uitoefening van een behoorlijk kwantum vak kennis te pas kwam en waarbij indringing van ondeskundigen daarom ook niet zoo gemakkelijk was — bijv. slaggers en bakkers —, telden een hooger percentage leden en hadden iets meer gezag.

Wijzigingen als gevolg van de nieuwe bedrijfsorganisatie.

In de eerste plaats verdween als gevolg van de opheffing der middenstandsbonden het begrip *standsorganisatie*.

Immers, de Hoofdgroep „Ambacht” en de Bedrijfsgroep „Detailhandel”, zomede de Bedrijfsgroep „Voedselvoorzieningsambachten” kunnen niet worden geacht als *standsorganisaties* daarvoor in de plaats te zijn getreden: deze groeperingen zijn slechts vergaarbakken van middenstandsvakgroepen, dus van niet naar den stand, doch naar het vak bijeenbrachte landelijke groepen, waarin bovendien geen ondernemers, doch ondernemingen zijn georganiseerd. Ook vertoont zich hier in wezen dezelfde controverse, als hierboven werd geschetst, tusschen de middenstandsbonden en de vakorganisaties. De over het algemeen goed geoutilleerde bureaus der middenstandsvakgroepen hebben bijna nog minder behoefte aan voorlichting en hulp van de hogere groepen dan destijds de vakorganisaties van de middenstandsbonden. De belangen hunner aangeslotenen liggen ook al evenmin daar. Immers, welk belang heeft een bakker bij een slager of een consumptie-ijsbereider bij een loondorscher? Nochtans zijn deze lieden via hun vak- of ondervakgroepen tesamengebracht in de Bedrijfsgroep „Voedselvoorzieningsambachten”, welke bedrijfsgroep dan ook prompt een dood lichaam is gebleken.

Hierbij aansluitend kan in de tweede plaats worden opgemerkt, dat de nieuwe bedrijfsorganisatie het *horizontale* organisatiebeginsel heeft verkozen boven het verticale. Blijkens de bovenstaande opmerkingen aangaande datgene, wat reeds vóór het uitbreken van den krijg ook in middenstandskringen leefde, is dit een stap terug. Immers, reeds vóór 1940 ging de belangstelling ook in middenstandsmilieus meer en meer uit naar een verticale organisatie. Logisch: want de slager heeft wel belang bij wat de vleeschgrossier doet en wil, bij wat de vleeschwarenindustrie voor maatregelen genomen zou willen zien, en een organisatie naar het product, zooals die is verwezenlijkt in de structuur van de organisatie voor de voedselvoorziening, interesseert alle daarbij betrokkenen ten zeerste. Vóórdat de toenmalige centrales waren omgezet in bedrijfschappen, en vóórdat de betrokken vakgroepen waren geformeerd, heeft de toenmalige secretaris-generaal steller dezès benoemd tot voorzitter van een voorloopig college van advies van de toen nog bestaande Veehouderij Centrale. In dat college waren, volgens het verticale principe, alle betrokkenen op het gebied van den vleeschhandel en de vleesch- en vleeschwarenvereeniging vereenigd en de praktijk heeft geleerd, dat voor de verhandelingen in dit college bij alle groepen zeer groote belangstelling bestond. Later heeft het bestuur van het bedrijf de taak van dit college overgenomen volgens dezelfde richtlijnen, al kan — met name op de samenstelling van dat bestuur en den grooten ambtelijken invloed daarop — nog wel iets te wenschen overblijven, wanneer deze opzet nog eens wordt bezien. Maar in elk geval komt de richting, waarin de voedselvoorzieningsorganisatie zich beweegt, volkomen overeen met wat ook velen in middenstandskringen wenschen.

In de derde plaats heeft de nieuwe bedrijfsorganisatie het beginsel van het *verplicht lidmaatschap* ingevoerd. Hierover kunnen wij kort zijn: dit is een positieve winst. Reeds lang is ook in den middenstand hierop aangedrongen en bij de geleide economie, die — hoe men daarover denken moge — na den oorlog nog zeer geruimen tijd noodig zal zijn, zoo zij al ooit verdwijnt, is een behoorlijk representatieve organisatie noodig als tegenspeler van de Overheid en langs vrijwilligen weg is zulk een organisatie in den middenstand niet te verkrijgen.

In de vierde plaats valt als nieuwe aanwinst te boeken de *regelende of, zoo men wil, verordenende bevoegdheid*, welke de nieuwe bedrijfsorganisaties hebben gekregen. Voor de vakgroepen, welke op het terrein der voedselvoorziening werkzaam zijn, is deze bevoegdheid zelfs dubbel gegeven: éénmaal als onderdeel van de organisatie van het bedrijfsleven en andermaal als onderdeel van de organisatie van de voedselvoorziening. In den middenstand waren reeds zeer lang vóór 1940 talrijke stemmen opge-

gaan, die de wenschelijkheid van het verkrijgen van een dergelijke bevoegdheid ook voor middenstandsorganisaties bepleitten. Steller dezès heeft lange en bittere ervaring opgedaan met pogingen om via de „Wet verbindend en onverbindendverklaring van Ondernemersovereenkomsten” iets te bereiken ter breideling, althans van de ergste excessen, van deloyale concurrentie, in den middenstand. Immers, vóór den oorlog heeft men in verschillende middenstandsmilieus — in de slagerij en op het terrein van de merkartikelen in den levensmiddelenhandel, dit laatste in nauwe samenwerking met de betrokken industrieelen — gepoogd op dit stuk iets tot stand te brengen, doch al deze pogingen zijn destijds mislukt; maar de wensch is gebleven, want vrijwillige regelingen — mijn ervaring op het gebied der bovengenoemde merkartikelen heeft mij dat uit den treure bevestigd — kunnen hier geen uitkomst bieden en worden altijd ontdoken of door een kleine minderheid gesaboteerd; slechts bindend aan alle betrokkenen op te leggen regelingen kunnen hier helpen. Hier kan, dat is wel een algemeene overtuiging ook in den middenstand, het bedrijfsleven onder toezicht van de Overheid zich zelf helpen via deze verordenende bevoegdheid.

Dr. E. J. TOBI.

DE DEBLOKKEERING EN DE TWENTSCHE TEXTIELINDUSTRIE.

Volgens recente mededeelingen in de financieele pers, heeft de circulatie een hoogte bereikt van ruim 3 milliard gulden (chartaal en giraal geld). Daar de minister van Financiën blijkbaar van oordeel is, dat daarmede de grens der wenschelijksgemachte circulatie is bereikt, heeft Z. Exc. de beschikkingmogelijkheid over de geblokkeerde rekeningen rigoreus beperkt. Zoo zijn o.a. de in art. 15 der Beschikking Deblokkeering 1945 genoemde deblokkeeringen ten behoeve van de betaling van loonen e.d. niet meer toegestaan en is een aantal Algemeene Vergunningen, meerendeels betrekking hebbende op goederenaankopen, ingetrokken.

Het gevolg van dezen maatregel is, dat thans voor deze betalingen bankcrediet moet worden opgenomen, zooover het girale — intusschen vrij geworden — tegoed niet toereikend is.

De voor deze wijze van financieren verschuldigde debetrente zal voor verkoopers een prikkel zijn om snel te factureren en acht te geven op een tijdige betaling der factuurbedragen. Deze politiek vergroo't de omlóopsnelheid en — als gevolg daarvan — de effectiviteit van het geld en oefent een beperkend invloed uit op de benodigde geldhoeveelheid.

De Regeering acht dus thans het monetaire evenwicht (verhouding geld: goederen) hersteld; zoodat zij zich voor het oogenblik van een vergrooting van de geldhoeveelheid wenscht te onthouden.

Toch is de vraag gewettigd, of de geldstroom, die door het deblokkeeren van gelden is ontstaan, wel in voldoende mate over de geheele linie van het economische leven tot alle geledingen van de bedrijfskolom is doorgedrongen. De liquiditeitsmoeilijkheden, welke zich in de Twentsche textielindustrie beginnen te openbaren, doen n.l. vermoeden, dat in den desbetreffenden tak van het bedrijfsleven de geldstroom nog niet verder is gekomen dan de peripherie van de hogere geledingen van de bedrijfskolom.

Hoewel, volgens een mededeeling in „Het Financieele Dagblad” van 15 December jl., voor zulke gevallen een bijzondere deblokkeeringsaanvraag kan worden ingediend, heeft de Twentsche textielindustrie na het in werking treden van den bovenomschreven maatregel reeds belangrijke bedragen aan overbruggingscrediet bij de banken moeten opnemen.

Onder verwijzing naar de beschouwingen, die Prof. P. Hennipman in dit tijdschrift aan de theorie der geldzuive-

ring heeft gewijd¹⁾, volgen wij de stelling, dat een theoretisch juiste deblokkeeringspolitiek zal moeten discrimineren tusschen de verschillende bedrijven, waarbij men rekening zal moeten houden met hun kapitaalstructuur en het chronologische verband tusschen hun inkomsten en uitgaven.

In de textielindustrie nu neemt het productieproces verscheidene maanden in beslag, varieerend al naar gelang den aard van het artikel. Bovendien moet bij den afzet op de binnenlandsche markt rekening worden gehouden met de verkoops- en betalingsvoorwaarden der Vereeniging „Nederlandsche Textielconventie”, welke in een matig leverancierscrediet aan de afnemers voorzien. Is de omlooptijd van het bedrijfskapitaal op grond van deze feiten reeds van langen duur, bij een hervatting van den export zal deze nog aanmerkelijk grooter worden.

Bij de bevrijding waren in de Twentsche textielindustrie de voorraden aan grondstoffen, halffabrikaten en afgewerkte producten volkomen uitgeput. Men stond aan het begin van een geheel nieuw productieproces, waarvoor in de eerste plaats grondstoffen moesten worden aangevoerd.

Vele fabrieken hadden onder de oorlogshandelingen geleden en de machines hadden langen tijd stilgestaan, zoodat — voorzover deze installaties niet geheel verloren waren gegaan — uitgebreide herstelwerkzaamheden moesten worden verricht om het productieapparaat in bedrijfsvaardigen toestand te brengen. Nadat in de tweede helft van Juli 1945 de eerste balen katoen feestelijk waren binnengehaald, kon de productie op een zeer bescheiden schaal beginnen. Zooals uit de volgende, aan het Centraal Bureau voor de Statistiek ontleende, productieindices blijkt, komt de Twentsche textielindustrie slechts in een langzaam tempo op gang.

Katoenspinnerijen:

1938	Mei '45	Juni '45	Juli '45	Aug. '45	Sept. '45
100	1	1	2	4	10

De productieindices der in een lagere geleding der bedrijfskolom gelegen katoenweverijen zijn nog niet gepubliceerd. Haar productie is echter afhankelijk van die der spinnerijen, zoodat uit de bovenaangehaalde, op de katoenspinnerijen betrekking hebbende, cijfers geconcludeerd kan worden, dat de liquiditeit der Twentsche katoenindustrie nog niet van dien aard kan zijn, dat zij zich voor de financiering van de voorraden en van het productieproces uit de loopende ontvangsten kan bedruipen.

De kapitaalbehoefte voor de verkrijging van grond- en hulpstoffen is in het huidige stadium nog abnormaal groot. De Regeering heeft belangrijke kwantiteiten katoen aangekocht, waarvan het grootste gedeelte nog door de industrie moet worden betaald. Het houden van een voorraad aan grond- en hulpstoffen is noodzakelijk om een regelmatig gang van het productieproces te verzekeren. Bovendien moet t.o.v. de voorraadvorming rekening gehouden worden met het streven om de productie geleidelijk aan tot het bedrijfsoptimum op te voeren. Dit is een gebiedende eisch voor de voorziening in de behoeften van de binnenlandsche markt zoowel als voor het herstel van den vroegeren export.

Om ons eenigermate een beeld van de grootte der kapitaalbehoefte te kunnen vormen, laten wij hieronder eenige aan het Centraal Bureau voor de Statistiek ontleende cijfers volgen²⁾:

Verbruik ruwe katoen (in f 10 ⁶):	1937	: 32
	1938	: 24
Afzet katoenen weefsels (in f 10 ⁶):	1937	1938
binnenland	55	52
export	42	38

Indien nu de benodigde middelen vrijwel uitsluitend door het opnemen van bankcrediet verkregen moeten

¹⁾ Zie „E.-S.B.”, van 22 en 29 November 1945.

²⁾ Bij het gebruiken van deze cijfers dient men te bedenken, dat het prijspeil intusschen niet onbelangrijk is gestegen.

worden, beteekent dit — gezien den langen omlooptijd van het bedrijfskapitaal — een extra zwaren rentelast, welke de katoenindustrie wordt opgelegd. Zoolang het bedrijfsoptimum in dezen tak van industrie nog niet is bereikt, zal deze last blijven stijgen.

Een verhooging van den kostprijs met een rentefactor moet onvermijdelijk in den verkoopprijs tot uitdrukking komen. Algemeen wordt echter ingezien, dat een verhoging van het prijspeil de ontwikkeling op economisch gebied hier te lande zal schaden. En zullen de exportprijzen zulk een verhoging kunnen verdragen?

Wij meenen te hebben aangetoond, dat de Twentsche textielindustrie het in dit stadium, zoowel op grond van privaat-economische als sociaal-economische overwegingen, nog niet zonder deblokkeering kan stellen. Het is noodzakelijk, dat zij voor de financiering van haar aankopen van grond- en hulpstoffen, van het productieproces en van de noodzakelijke vernieuwingen van het productieapparaat over haar desinvesteringsgelden kan beschikken.

Deze gelden vertegenwoordigen in hoofdzaak de opbrengst van voorraden gereed product, welke gedurende den oorlog geliquideerd zijn³⁾. Met het oog op de liquiditeit zijn zij over het algemeen belegd in kortlopend papier (schatkistpapier), voorzover zij althans niet als banktegoed zijn aangehouden. Op den vervaldag van het schatkistpapier wordt de nominale waarde daarvan op geblokkeerde rekening gecrediteerd.

Leidt nu een voortzetting van de deblokkeering van deze desinvesteringsgelden ten behoeve van de Twentsche textielnijverheid tot inflationaire verstoringen?

Oris antwoord luidt ontkennend en wij baseeren onze meening op de volgende overwegingen.

De ruwe katoen is tot nu toe door de Regeering in het buitenland gekocht. De aankoopsprijs moet aan het Rijk worden voldaan. De Nederlandsche Bank N.V. remitteert de verschuldigde bedragen op grond van in het buitenland verkregen credieten aan het crediteurland. Het daarvoor aangewende geblokkeerde tegoed komt dus in ons land niet in circulatie.

Sinds korten tijd bestaat de mogelijkheid, dat de katoenspinners zelf de katoen in het buitenland koopen. De gelden, benodigd voor den aankoop van de voor dat doel ter beschikking gestelde deviezen, komen evenmin in circulatie.

De andere belangrijke factor van den kostprijs wordt gevormd door de loonen. Naarmate de bedrijvigheid toeneemt, zal het te verloonen bedrag stijgen en het wachtgeld — waar geen productie tegenover staat — dalen. Worden geblokkeerde gelden voor de loonbetaling vrijgegeven, dan zullen deze aanvankelijk tot een uitzetting van de circulatie leiden, voorzover deze loonen althans niet in de plaats van het wachtgeld treden. (Op voorwaarde, dat deze uitzetting binnen bepaalde grenzen wordt gehouden, behoeft tegen zulk een ontwikkeling geen bezwaar te bestaan; naarmate de hoeveelheid beschikbare goederen toeneemt, kan de circulatie dienovereenkomstig worden uitgezet).

Zoodra het afgewerkte product op de markt komt, zal een gedeelte van het looninkomen besteed worden voor den aankoop van deze goederen. De opbrengst vloeit derhalve weer terug naar de onderneming, die deze vrije gelden weer opnieuw aanwendt voor de financiering van een volgend productieproces. Immers, bij een handhaving van de desbetreffende bepalingen der Beschikking Deblokkeering 1945 zal eerst het vrije tegoed worden aangesproken, voordat een beroep op de geblokkeerde saldi wordt gedaan.

In dezen gang van zaken ligt zelfs een tendens tot inkringing van de circulatie opgesloten. Het in de vorige

³⁾ Deze post zal nog met belangrijke bedragen verhoogd worden, zoodra de afrekeningen van de in Mei 1940 uitstaande consignatiezendingen naar Nederlandsch-Indië bekend zijn.

alineea bedoelde vrije tegoed zal nl. ook ten deele voor den aankoop van katoen in het buitenland worden aangewend. Analooq aan de hierboven geschetste ontwikkeling verdwijnen de voor de betaling daarvan benoedigde gelden uit de circulatie.

Zoodra Twente den export zal hebben hervat, zal het provenu der exporten o.a. bijdragen tot de aflossing der credieten, welke het Rijk in het buitenland heeft moeten opnemen. Ten tijde van den klassieken gouden standaard zouden deze exporten tot goudinvoer kunnen leiden, wat weer uitzetting der circulatie tot gevolg zou hebben. Gezien de huidige monetaire structuur behoeven wij echter voorloopig van deze zijde geen inflatorische werking te duchten.

Hoe wordt nu de ontwikkeling, wanneer Twente voor de financiering van den aankoop van grond- en hulpstoffen en van het productieproces grootendeels op bankcrediet is aangewezen?

De tegenwaarde van de deviezen, benoedigd voor den aankoop van katoen, komt ook in dit geval niet in de circulatie. De loonen oefenen op de circulatie denzelfden invloed uit als bij de financiering uit geblokkeerd tegoed.

Uiteraard komen voor deze wijze van financiering langlopende credieten in aanmerking. Op een dergelijke industriefinanciering heeft ons bankwezen zich, in tegenstelling tot Duitschland, nooit toegelegd. De te voeren bankpolitiek zou als een gevolg daarvan gewijzigd moeten worden. Wij laten de vraag, of de liquiditeit der banken zulk een breede industriefinanciering toestaat, buiten beschouwing. Daar aan de geblokkeerde gelden vermoedelijk een andere bestemming gegeven zal worden, zal dit onderwerp echter nog terdege bekeken moeten worden. Wij willen in ons betoog volstaan met de volgende opmerkingen.

Voorzoover het opgenomen crediet wordt gebruikt voor de financiering van den grondstoffenvoorraad en de productie ter voorziening in de binnenlandsche behoefte, kan men de grens van de credietexpansie eenigermate overzien, nadat het productieproces voltooid is, volgt de verkoop. Het terugvloeien van het provenu bij de credietgevende bank volgt dan binnen den door de Nederlandsche Textielconventie gestelden termijn. Deze credieten hebben een „self-liquidating” karakter.

Bij de financiering van den grondstoffenvoorraad en het productieproces ten behoeve van de exportgoederen, kan men den duur der credietexpansie echter moeilijker overzien. De periode, welke tusschen het uitzenden der export- (in vele gevallen consignatie-) goederen en de ontvangst van het provenu verstrijkt, is van vele, niet van te voren te bepalen, factoren afhankelijk. Het voeren van een actieve conjunctuurpolitiek wordt met zulke langlopende credietobjecten wel uiterst moeilijk. De liquiditeit van de ondernemingen zal door een geblokkeerd houden der desinvesteringsgelden dermate verstoord zijn, dat zij niet in staat zijn, de loopende credieten af te dekken, zoodra een dreigende conjunctuuromslag dit noodig maakt.

In het geval van financiering door middel van bankcrediet blijven de desinvesteringsgelden geblokkeerd. Indien de Regeering besluit deze in staatsschuld te converteren en te bestemmen voor het herstel en den opbouw van het geheele Nederlandsche productieapparaat, zullen deze gelden, privaateconomisch bezien, niet meer in het productieproces der desbetreffende onderneming kunnen worden ingeschakeld. Sociaal-economisch beteekent zulk een maatregel weliswaar een vergrooing van ons nationale productiepotentieel, maar zij leidt noodgedwongen tot een uitzetting der circulatie: het gevaar, dat men juist door het niet-bestemmen der geblokkeerde saldi voor de financiering van het productieproces der eigen onderneming heeft willen vermijden. Onze conclusies luiden:

A. De geblokkeerde desinvesteringsgelden kunnen in de Twentsche textielindustrie zonder bezwaren van mo-

netairen aard aangewend worden voor (I) de financiering van

- a. den aankoop van grond- en hulpstoffen,
 - b. het productieproces,
 - c. de noodzakelijke vernieuwingen van het productieapparaat,
 - d. het leverancierscrediet
- en (II) ter overbrugging van den looptijd der export- (consignatie-)zendingen.

B. Het is bovendien, zoowel in sociaal-economisch als in privaateconomisch opzicht, een belang van de eerste orde, dat deze gelden voor dat doel worden vrijgegeven, voorzoover het vrije tegoed niet toereikend is.

Een aanvaarden van deze conclusie leidt tot de erkenning, dat De Nederlandsche Bank N.V. de door de Twentsche textielindustrie te goeder trouw ingediende bijzondere deblokkeeringsaanvragen dient goed te keuren, opdat deze tak van industrie de op haar rustende taak, om in de textielbehoeften der Nederlandsche bevolking te voorzien en om den eertijds zoo belangrijken export van katoenen garens en goederen te herstellen, naar behooren zal kunnen volbrengen.

K. S. PHAFF.

LOONPOLITIEK VAN OVERHEIDSWEGE (II).

In het eerste gedeelte van dit opstel¹⁾ is er op gewezen, dat aan de eerste overheidsbemoeiing met de lonen, gelijk met zoveel andere economische aangelegenheden, een sociaal motief ten grondslag ligt: het bestaan van buitengewoon lage lonen, zo laag, dat de arbeiders, die deze verdienen, eigenlijk voortdurend in een toestand van armoede leven. Het spreekt vanzelf, dat dit motief ook thans weer op de voorgrond staat. De goederen zijn schaars en worden daarom volgens een streng distributiestelsel zo eerlijk mogelijk in verband met de behoefte verdeeld²⁾. Als de Overheid echter met deze toewijzing zou volstaan, doch geen belangstelling zou hebben voor de vraag, of de recht-hebbenden financieel wel in staat zouden zijn om hun distributiebonnen te realiseren, zou zij te kort schieten, de distributie tot een tragi-comedie maken en haar bovendien in gevaar brengen. Toewijzingen zijn geldswaardige papieren; de bonnenhandel is zeker voor een deel ontstaan door het te geringe arbeidsinkomen van grote groepen arbeiders. De Regeering heeft dit duidelijk gezegd; in de radiorede van den minister-president op 28 Juni 1945, heet het dan ook: „Een minimum-levensstandaard zal zijn te waarborgen, waarbij inzonderheid rekening is te houden met de prijzen der gedistribueerde goederen”³⁾.

4. Minimumlevensstandaard en minimumloon.

Hoe vanzelfsprekend deze eis ook moge schijnen, haar verwerkelijking stelt ons voor tal van moeilijke en ten dele zelfs principiële vragen. Ik moet volstaan met een aanduiding, zonder op de meeste hier een antwoord te kunnen geven. In de eerste plaats dan dit: wat is een levensstandaard? Het woord is dubbelzinnig; er wordt zowel onder verstaan „kosten van levensonderhoud”, als „de stand van behoeften in vergelijking tot de mate van hun bevrediging”. Beide betekenissen hebben echter verband met elkaar, in zoverre in de kosten van het levensonderhoud de bevredigingsmogelijkheden tot uiting komen. Deze zijn weer voor een groot deel afhankelijk van de reële waarde van het loon. Waarborging van een zekere levensstandaard betekent dus, met betrekking tot hen, die in een afhankelijke arbeidsverhouding staan, in de eerste plaats: waarborging van een loon, waarmede een bepaalde mate van

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 3 Januari j.l.

²⁾ Het behoefte-element, dat aan iedere verdeling van bovenaf rechtvaardiging schenkt, is kort en krachtig uitgedrukt door Sir William Beveridge: „first things first; bread for everyone before cake for anybody” („Pillars of security”, London 1942, blz. 178).

³⁾ „Herstel en Vernieuwing” (uitgave M. G.), blz. 18.

behoeftebevrediging kan worden verkregen. Garantie van een minimum-levensstandaard dient dus te geschieden door vaststelling van een minimumloon. De mogelijkheden van garantie, die liggen in verstrekkingen van overheidswege, publieke diensten, verzekeringsuitkeringen, enz. laat ik hier verder buiten beschouwing.

Minimumloon dus. Hoe hoog moet dit zijn, d.w.z. tot de bevrediging van welke behoeften moet dit strekken? Het is duidelijk, dat het uitgangspunt hier niet louter een fysiek minimum mag zijn. Wie de geciteerde formule van Beveridge eenmaal aanvaard heeft, zal ook moeten erkennen, dat in de vaststelling van een minimumbudget rekening moet worden gehouden met psychische en sociale behoeften. Waar aan de meer-welgestelden in ruime mate gelegenheid tot ontwikkeling en ontspanning wordt geboden, mag een zeker minimum daarvan niet aan de brede massa van „minimum-lijdens” ontzegd worden. Als theoretische formule mag dan ook worden gesteld, dat het minimumloon voldoende moet zijn om te voorzien in een hoeveelheid goederen en diensten, zonder welke in een normaal geval het bestaan fysiek, psychisch of sociaal op den duur gevaar zal lopen⁴⁾.

Deze omschrijving is een zuiver formele; zij moet nog met inhoud worden gevuld door de vaststelling, welke hoeveelheid dat wel is, wat verstaan moet worden onder „een normaal geval”. Daarbij rijzen dan nog andere vragen als: kan die hoeveelheid voor alle tijden en omstandigheden gelijk worden gesteld? Zo neen, met welke omstandigheden moet dan rekening worden gehouden? Ik wil trachten hierop in kort bestek een antwoord te geven.

5. Minimumloon als absoluut gezinsloon.

De vaststelling van minimumlonen is een urgente quaestie. Het is daarom van belang de moeilijkheden zoveel mogelijk te vereenvoudigen en de theoretische verwickelingen tot de strikt noodzakelijke te beperken. Gelukkig behoeven bij de vaststelling van het minimumloon twee vragen enkel practisch, doch niet theoretisch te worden opgelost: nl. of het loon in beginsel volgens behoefte dan wel volgens prestatie moet worden bepaald, en of het een absoluut of een relatief gezinsloon moet wezen. Welke theoretische overwegingen men immers bij het streven naar een harmonische loonopbouw zou willen doen gelden, het minimumloon gaat in beginsel van de behoefte uit. En wil men deze vastgestelde lonen zo goed mogelijk in de bestaande loonstructuur doen passen, waardoor de invoering uiteraard zeer vergemakkelijkt wordt, dan moet men de vaststelling wel baseren op de behoeften van een gemiddeld gezin. De tegenwoordige loonsverhoudingen in Nederland zijn immers feitelijk daarop gebaseerd. In de Memorie van Toelichting tot het ontwerp kinderbijslagwet is dit dan ook erkend en aangevoerd als argument voor het stelsel van kinderbijslagen vanaf het derde kind. Volgens berekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek in 1943 bestaat het gemiddelde gezin namelijk uit 4,11 personen, vertegenwoordigende 3,49 consumptieve eenheden. Het College van Rijksbemiddelaars heeft deze berekening, als basis van een minimumbudget, ten grondslag gelegd aan zijn streven tot het verhogen van de loonstandaard in die bedrijven, welke in vergelijking met hun economische positie, uitzonderlijk lage lonen betaalden. Slechts in enkele bedrijfstakken (mijnbedrijf, schoenindustrie) zijn gedurende de oorlogsjaren correcties aangebracht, welke i.h.b. met de gezinsgrootte rekening houden. Juist het tijdelijk karakter van die toeslagregelingen bevestigt echter de algemene regel.

Het minimumloon zal dus moeten worden vastgesteld voor volwassen mannelijke arbeiders van niet jonger dan

28 jaren. Immers de verschillen, welke uit de aard en de kwaliteit van de arbeid of uit de grotere productiviteit van bedrijfstak of onderneming zouden kunnen voortvloeien, vinden hun rechtvaardiging niet in de behoefte, maar in de prestatie, en doen hier dus niet ter zake. Om dezelfde reden is het van geen belang, dat er bedrijfstakken zijn, waarin men reeds vóór de 28-jarige leeftijd het volle loon pleegt te bereiken. Maar moet het minimum-behoefte-loon ook niet voor ongehuwde kostwinners gelden, ongeacht sexe en leeftijd? Naar mijn meening niet. Het vaststellen van een minimumloon voor het normale geval moet natuurlijk wel tot consequentie hebben, dat ook aan anderen, die in dezelfde positie verkeren, een gelijkwaardig inkomen wordt verzekerd. De kosten daarvan behoeven echter niet ten volle op het bedrijfsleven te drukken. Het gaat hier meer om sociale verzorging dan om rechtvaardig loon; zie ook no. 8 en 11.

Veelal wordt ook de eis gesteld, dat het minimumloon slechts zal gelden voor den arbeider met normale vakbekwaamheid of voor een normalen arbeider, die een behoorlijke prestatie levert. Men wil zo voorkomen, dat de arbeidsprikkel verloren gaat. In tal van loonregelingen worden de lonen dan ook alleen vastgesteld voor volwaardige arbeiders, dat zijn, volgens de dan gebruikelijke definitie, de werknemers, van wie normale arbeidsprestatie kan worden verwacht en die de arbeid, waarvoor zij zijn aangenomen, naar behoren verrichten. Ik ben van deze beperkte werkingssfeer der loonvoorschriften geen voorstander. De praktijk heeft mij geleerd, dat de formule een bron van chicanes kan vormen, zo zeer zelfs; dat de uitwerking van de loonregeling daardoor volkomen kan worden gefrustreerd (wat bijv. bij de overigen zeer ongelukkige loonregeling voor de witwasserij (Ned. Staatscrt. 1942, no. 145 en 168) het geval is geweest). Een beroepsrecht kan hierslechts ten deele in voorzien. Beter dunkt mij ervan uit te gaan, dat iedere arbeider valide is en behoorlijk werkt, en de mogelijkheid te openen voor onvolwaardige arbeiders op verzoek bijzondere voorschriften t.a.v. het loon te geven. Een proef, in dit opzicht door het bureau van den Gemachtigde voor den arbeid, in samenwerking met het Rijksarbeidsbureau als adviesinstantie ondernomen, heeft bevredigend resultaat opgeleverd. Deze oplossing geeft ook meer waarborgen dan de zgn. tolerantie-clausules, bekend uit de regelingen voor administratief personeel en bijv. ook in de metaalindustrie voor de bedrijfsarbeiders, volgens welke het aan den werkgever is toegestaan aan een bepaald percentage van de employé's een minder loon te betalen. Dergelijke voorschriften kunnen bovendien een goede controle op de naleving der minimumbepalingen zeer bemoeilijken.

6. Minimumloon en behoeften.

In § 4 is een formule gegeven voor het behoeftenpeil, ter voorziening waarin het minimumloon toereikend moet zijn. Hoe kan dit behoeftenpeil exact worden bepaald, zodat het, door de tegenwaarde in geld te berekenen, kan dienen als basis voor een minimumgeldloon? Veelal wordt betoogd, dat men daarvoor zou kunnen aansluiten bij de uitkomsten van het zgn. budgetonderzoek (onderzoek van huishoudrekeningen). Dit is echter in beginsel onjuist. De mogelijkheid van bepaalde uitgaven zegt niets omtrent hun noodzakelijkheid; de onmogelijkheid niets tegen de wenselijkheid er van. Men zal dus van een theoretisch synthetisch budget moeten uitgaan, dat op normen van noodzakelijkheid en wenselijkheid is gebaseerd, welke normen weer aan wetenschappelijk sociaal onderzoek kunnen worden getoetst; daarbij kan het budgetonderzoek, zoals wij zullen zien, goede diensten bewijzen.

Het vaststellen van een theoretisch normaal minimumbudget is in tijden van distributie gemakkelijker dan voor normale omstandigheden.

a. In *schaarstijd* mag men aannemen, dat de bonnetoewijzingen slechts zolang gehandhaafd worden, als er nog van een tekort sprake is. De bonnen geven dus een

⁴⁾ Deze formule geeft meer gelegenheid tot afwijking van de bestaande verhoudingen dan die van rechter Higgins betreffende de „living wage”, welke voldoende moet zijn voor „the normal need of the average employee, regarded as a human being living in a civilised community” (vgl. W. F. de Gaay Fortman in „E.-S.B.”, 2 Augustus 1944).

minimumvoorziening en het is duidelijk, dat dit minimum dan ook bekostigd moet kunnen worden. Toch is enige voorzichtigheid bij het gebruik van deze normen geboden. In de eerste plaats wat de levensmiddelen, dus de voedingskosten van het budget betreft. Het staat n.l. vast, dat de consumptiegewoonten ten aanzien van de voeding zich onder invloed van de distributie wijzigen. Het levensmid- delenpakket, dat in Mei 1941 verkrijgbaar was, kwam, omgerekend in de prijzen van 1938/9, 6 pCt. duurder dan de hoeveelheid levensmiddelen, die in die jaren normaliter geconsumeerd werd. Ook als dus de prijzen niet veranderen, wordt de voeding bij geringere voorziening duurder. De allen bekende vlucht in de nog niet (of niet meer) gedistribueerde goederen versterkt dit verschijnsel. Moet bij de vaststelling van het minimumloon in schaarstetijd met deze wijziging rekening worden gehouden? Met betrekking tot de posten kleding, schoeisel en huisraad kan een soortgelijke overweging gelden. Door het gebrek aan aanvullingsmogelijkheden voor allen en door het totaal verlies van alle bezit, dat grote groepen geleden hebben, zal de vraag gedurende nog een aantal jaren waarschijnlijk groter zijn dan de behoefte op grond van slijtage onder normale omstandigheden placht te wezen. De distributie zal dus veel langer gehandhaafd moeten worden dan voor de normale behoeften noodzakelijk zou zijn; de minimaal redelijke kosten zullen geruimen tijd hoger zijn dan op grond van ervaringen in normale tijden verwacht mag worden. Moet daarmee bij de berekening van het sociale minimum nu ten volle rekening worden gehouden?

Mij dunkt dat deze vragen verschillend beantwoord dienen te worden, naarmate de abnormale consumptieverhoudingen, die redelijkerwijze voor het fysieke bestaan en het sociale herstel niet te vermijden zijn, naar verwacht mag worden, van langere of kortere duur zullen zijn. Het loonniveau, dat men kiest — en het is duidelijk, dat de vaststelling van minimumlonen, hoè deze ook bekostigd zullen worden, ten deze van essentieel belang is — kan niet op korte termijn weer worden gewijzigd op straffe van ernstige prijsverschuivingen⁵⁾. Met de bijzonder hoge voedingskosten zal men dus geen, met de abnormale kosten voor kleding, huisraad e.d., wel rekening kunnen houden. De spanningen tussen loon en prijs, die uit de uitzonderlijke samenstelling van het levensmiddelenpakket voortvloeien, dienen op andere wijze gecompenseerd te worden. Aan de loonzijde kan zich dat uiten in het verstrekken van waardebonnen van overheidswege⁶⁾, in de verstrekking van een pakket van andere samenstelling aan de bevolkingsgroep met de laagste inkomens (boter- en vetkaarten!)⁷⁾. Te denken valt ook aan consumptieve leningen van overheidswege, met name voor het herstel van tekorten, die grotere bedragen vergen. In deze richting gaat de door de Regeering aangekondigde spaar- en voorschotregeling.

b. *Onder normale omstandigheden* bieden voor de post voeding de distributietoewijzingen geen houvast, maar wel de medische onderzoeken over het noodzakelijk aantal calorieën over de verschillende leeftijdsgroepen, alsmede die over de meest verantwoorde samenstelling van een gezonde en goedkope voeding. Indien mocht blijken, dat de zo vastgestelde minimumkosten in het algemeen overschreden worden, omdat de doorsneebevolking aan een andere samenstelling van het „panier de provision” gewend is, dan dient van overheidswege voorlichting te worden gegeven. Men mag tegenover de garantie van een minimum-levensstandaard vergen, dat bepaalde stokpaardjes op stal worden gezet en bakerpraatjes naar het rijk der fabelen worden verwezen.

Voor de andere posten dan voeding laat zich het redelijke minimum nog moeilijker bepalen, omdat de meningen,

over wat wenselijk is, sterker uiteenlopen, naarmate er minder wetenschappelijk te motiveren houvast bestaat. Welke waarden moeten bijv. de posten roken, vervoer, ontwikkeling en ontspanning hebben? Men zal hiervoor allicht een aanknopingspunt gaan zoeken in de budgetstatistiek, al moet daarbij ook steeds het bewustzijn blijven bestaan, dat uit het Sein bezwaarlijk het Sollen kan worden afgeleid, en dat des te minder, omdat bij de laagste inkomens telkens weer nieuwe onvervulde, doch redelijke behoeften opdoemen. Naar mijn mening tekent zich in de budgetstatistiek echter wel een zodanig regelmatige structuur af, dat men mag veronderstellen, uitgaande van de exact te berekenen kosten voor voeding en van het gemiddelde voorwoning (zie hierna), door interpolatie van de andere uitgaven, op grond van de percentages der budgetstatistiek berekend, een totaal bedrag te verkrijgen, dat voldoende is, na aftrek van de eveneens nauwkeurig vast te stellen post belasting, ter bestrijding van de kosten van een minimum-levensstandaard. Deze mening zou echter aan een uitvoerig analytisch onderzoek over een groter aantal gevallen, dan waarover wij thans in Nederland beschikken, moeten worden getoetst.

7. Minimumloon en geografische verschillen in levensstandaard.

Het minimumloon, dat op grond van de kosten voor een minimum-levensstandaard wordt berekend, zal niet voor alle plaatsen hetzelfde kunnen zijn, omdat er bepaalde geografische verschillen in de kosten van levensonderhoud bestaan. Hiermee wordt het probleem van de zgn. gemeenteklassen-indeling aan de orde gesteld. Gewoonlijk wordt dit zeer vereenvoudigd voorgesteld door ervan uit te gaan, dat de kosten van het noodzakelijke levensonderhoud in het gehele land gemiddeld gelijk zijn met uitzondering van de huishuur. En een beslist ongeoorloofde simplificatie vindt plaats door de veronderstelling, dat de huishuren fluctueren met het inwonertal der gemeenten. Om met dit laatste te beginnen, gegevens verzameld door het loonbureau van het Departement van Sociale Zaken, bewijzen afdoende de onjuistheid van de opvatting, welke (om een extreem voorbeeld te noemen) in Emmen een hogere huurprijs voor arbeiderswoningen veronderstelt; dan in Koog aan de Zaan⁸⁾. Intussen, een huurstatistiek, die aan redelijke eisen voldoet, ontbreekt tot nu toe; zelfs voor de criteria voor het begrip arbeiderswoning bestaat nog geen eenstemmigheid. Zolang op dit punt geen reële onderzoeken hebben plaatsgevonden, zal men wel op incidenteel verkregen gegevens en op algemene indrukken moeten afgaan.

Overigens, huishuur is niet het enige punt van verschil in kosten; ook allerlei andere uitgaven, die evenzeer met de plaats van vestiging samenhangen, als die voor gas, water, electriciteit en belasting, brengen soms niet onaanzienlijke verschillen teweeg. Daarbij komen dan andere factoren: de mogelijkheden van zelfverzorging zijn voor de plattelandsbevolking ongelijk; de kosten voor kleding en ontspanning zijn, tengevolge van de betere vervoersmogelijkheden veelal zelfs hoger geworden, dan die van gelijksoortige bevolkingsgroepen in de stedelijke centra. Dit wekt de gedachte, dat er wellicht toch nog verschillen in levensstandaard kunnen bestaan, waaraan door een streven naar gelijkwaardige reële lonen voor het gehele land geen recht wordt gedaan¹⁰⁾. Intussen: ook op dit punt zal slechts een uitgebreid onderzoek uitsluitel kunnen geven. Voorlopig zal men zich met het nemen van onvoldoende wetenschappelijk-gefundeerde beslissingen tevreden moeten stellen. Voor het vaststellen van minimumlonen is dat ook niet zo ernstig als bij het streven naar een harmonische loonopbouw (zie § 10).

⁵⁾ Vgl. G. Brouwers in „E.-S.B.” van 4 Juli 1945, blz. 14.

⁶⁾ In Juni 1945 beproefd, maar niet herhaald.

⁷⁾ In de periode 1941 — 1944 gebruikelijk.

⁸⁾ Zie hierover M. Wagenaar: „Encyclopaedie voor voedings- en genotmiddelen” (Zeist 1938), blz. 402 e.v.

⁹⁾ De gemeenteklassen-indeling van de Regeling van arbeidsvoorwaarden voor oogstarbeiders in publieke dienst (Ned. Staatscrt. 136 van 14 Juli 1944) is op de genoemde gegevens gebaseerd.

¹⁰⁾ Zie P. M. van Nieuwenhuyzen in „E.-S.B.”, van 19 en 26 April 1944.

8. De garantie van het minimumloon.

Wij kwamen tot nu toe tot de conclusie, dat het wenselijk is om van overheidswege minimumlonen vast te stellen voor mannelijke volwassen arbeiders van 28 jaar en ouder, welke soort arbeid zij ook verrichten en in welk bedrijf zij ook werkzaam zijn, met slechts nominale verschillen naar de woonplaats van de arbeiders. In beginsel moet dit minimumloon door het bedrijfsleven worden bekostigd en uitbetaald, d.w.z., dat het sociaal product voldoende moet zijn om voor allen, die aan de totstandkoming daarvan meewerken en voor hen, die zij moeten verzorgen, een minimumbestaan te verzekeren. Of aan dit postulaat in de vooroorlogse maatschappij voldaan werd, kan worden betwijfeld, zelfs als men een volkomen inkomensnivellering zou accepteren¹¹⁾. Dat aan die eis echter voldaan kan worden, staat voor mij vast, al zal daartoe — aanstands toegeven — behalve productievergroting, drastische beperking van de ondernemerspremie en aantasting van bestaande eigendomsverhoudingen op grote schaal onvermijdelijk zijn. Verantwoording van dit idealistisch inzicht gaat het karakter van dit opstel te buiten. Wel moeten enige andere vragen gesteld worden: hoe moet het gaan, als het bedrijfsleven niet in staat blijkt de vastgestelde minimumlonen te betalen? En op welke wijze kan de zo zeer wenselijke loonstabiliteit, d.w.z. een zo constant mogelijk minimumgeldloon met vaste reële waarde, worden verkregen?

a. De eerste vraag is nog kort geleden in dit tijdschrift besproken¹²⁾. Terecht is toen onderscheid gemaakt tussen de onmogelijkheid voor enkele ondernemingen en voor hele bedrijfstakken. In de verdunding van enkele ondernemingen, die slecht geoutilleerd zijn en zich alleen door loonconcurrentie kunnen handhaven, behoeft, aldus De Gaay Fortman t.a.p. geen nadeel te worden gezien; economisch gezondere ondernemingen zullen de arbeidscapaciteit wel opnemen en deze beter belonen. Een zeker gevaar voor frictieverschijnselen zal men op de koop toe moeten nemen, en met behulp van de organisatie der maatschappelijke arbeidsverdeling trachten op te vangen. Als evenwel een hele bedrijfstak in een grenspositie verkeert, zal men deze niet zonder meer kunnen laten verdwijnen zonder verdere schade aan de volkshuishouding toe te brengen. Dan zullen andere maatregelen nodig zijn. Of vergroting van de betalingscapaciteit, verkregen door prijsverhoging tengevolge van heffingen bij de invoer, exportpremies en maatregelen ter verlaging van de vaste lasten, hier de meest aangewezen is¹³⁾ kan betwijfeld worden. Men zal moeten zoeken naar middelen, die zo min mogelijk terugwerkingen hebben op de productie en werkgelegenheid in andere bedrijfstakken; van prijsverhoging kan dat niet worden gezegd. Beter schijnt het daarom te gaan in de richting van heffingen ten laste van goed renderende bedrijfstakken, die inelastische vraag verzorgen, e.d. maatregelen. Het beginsel, dat in wezen ten grondslag ligt aan het in December 1943 gestichte Fonds voor de prijspolitiek, moet ook hier de weg wijzen: „De gemeenschap zal op den duur dergelijke verschillen (tussen prijs en onvermijdelijke kosten) steeds meer gaan opvangen, doordat zij de ene groep van producenten niet de volle winst laat betalen, die de markt toelaat, doch de andere groep niet het volle verlies laat dragen, dat de markt hem zou berokkenen¹⁴⁾. Deze weg leidt er toe het loon, d.w.z. het minimumloon, in ieder geval als datum te beschouwen; de kostprijscalculatie zal met andere cijfers moeten leren rekenen dan met de werkelijk te betalen arbeidskosten¹⁵⁾.

b. Wil de garantie van het minimumloon voor de grote

¹¹⁾ Zie J. C. Kruisheer in „Economische opstellen, aangeboden aan prof. mr. F. de Vries”, (Haarlem 1944), blz. 368.

¹²⁾ Zie noot 4).

¹³⁾ De Gaay Fortman t. a. p.

¹⁴⁾ P. Kuin in „Socialisme en Democratie”, 1939, blz. 785.

¹⁵⁾ Zie Kuin t. a. p., Ed. van Cleeff, „Sociaal-economische ordening”, Arnhem 1939, blz. 103, 332 v. en „Wirtschafts- und Sozialberichte” der D.A.F., Mei 1943, blz. 72/3.

massa werkelijk betekenis krijgen, dan moet zij duurzaam zijn, d.w.z. er zal naar gestreefd moeten worden, dat het reële loon een zo constant mogelijke grootte vertegenwoordigt: Dit kan slechts worden bereikt door de fluctuaties in de bedrijvigheid zo veel mogelijk te beperken en althans het gedeelte van het nationale inkomen, dat uit lonen en salarissen bestaat, bij daling van het totaal te beschermen. Om dit te bereiken zullen allerlei maatregelen van algemeen economische en prijspolitieke aard nodig zijn, die hier verder ter zijde worden gelaten. Ook hervorming van het geldwezen in de richting van neutraal geld kan tot een constant loonpeil bijdragen¹⁶⁾. Overigens staat de loonpoliticus hier voor een moeilijke keuze. Naarmate een minimum-levensstandaard meer wordt verzekerd door sociale voorzieningen, kan het geldloon geringer zijn, zodat de standaard ook minder aan de getijden in het economisch leven onderhevig zal zijn: de sociale voorzieningen laten zich veel minder gemakkelijk verlagen of verhogen dan het in geld ter beschikking gestelde loon. Bovendien heeft de uitbreiding van de sociale voorzieningen in het kader van een algemene levensstandaardpolitiek tengevolge, dat het prijsniveau gemakkelijker gecontroleerd kan worden, zodat de aantasting van de premie, voorzover onvermijdelijk, ook inderdaad effectief zal blijven¹⁷⁾. Een betrekkelijk laag geldloon, aangevuld met kleine sociale voorzieningen, schijnt dus uit een oogpunt van techniek aantrekkelijk. Deze oplossing betekent echter, dat de consumptievrijheid, een der meest essentiële vrijheden voor de gewone burger, sterk wordt beperkt; de enkeling wordt zo in nog sterkere mate dan reeds uit de veranderende structuur van onze maatschappij volgt, afhankelijk van de gemeenschap, die hem toebedeelt. Om die reden wordt aan een zo groot mogelijk geldloon door de vrijheidslievende economen dan ook de voorkeur gegeven¹⁸⁾. Dit dilemma: groter vrijheid of groter zekerheid, is een van de vele voorbeelden, waaraan de tragische levenssituatie van den mens in de moderne maatschappij kan worden gedemonstreerd, en waarop ook Prof. Mr. F. de Vries onlangs nog zo nadrukkelijk heeft gewezen¹⁹⁾.

Mr. HERMAN H. MAAS.

¹⁶⁾ S. Posthuma in „Economische opstellen, aangeboden aan prof. mr. F. de Vries”, blz. 276.

¹⁷⁾ Vgl. S. Klerekoper in „Socialisme en Democratie”, 1939, blz. 768/9.

¹⁸⁾ Ed. van Cleeff t.a.p., blz. 300.

¹⁹⁾ In „E.-S. B.” van 4 Juli 1945.

AANTEKENINGEN

DE RENTE IN DE GELEIDE ECONOMIE.

De Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek stelt voor haar jaarvergadering op 11 Jan. a.s. de volgende vragen aan de orde: „Bestaat er verschil tusschen de functie der rente in de vrije economie en die in de geleide economie? Heeft in de geleide economie de Overheid de mogelijkheid den rentestand naar willekeur te beïnvloeden?”

De actualiteit dezer beide vragen springt in het oog. Bij het vernemen der overheidspolitiek van goedkoop geld immers, doet zich in de eerste plaats het probleem voor: is deze mogelijk? Zijn er in de huidige periode van groote kapitaalschaarschte geen gevaren te duchten van een renteverlaging?

In de vrije economie gaan kapitaalschaarschte en hooge rentestand meestal samen, en evenzo prijsstijging met een hoogen interest. Is dit in de geleide economie anders geworden?

Van nog grooter practisch belang is de tweede der beide gestelde vragen. Hier komen de bezorgde beleggers aan het woord, waaronder de institutioneele beleggers. Zij zagen na 1940 eerst een verlaging van den rentestand tot 3½ pCt. en thans tot 3 pCt. Is hieraan een grens, vragen zij zich waarschijnlijk af, of behoort een verdere verlaging

van de rente nog tot de economische mogelijkheden?

Over de in discussie gestelde vragen zijn thans de prae-adviezen verschenen, en wel van de hand van de heeren C. A. Klaasse en A. A. van Sandick. Een zeer kort overzicht doen wij hier volgen. De heer Klaasse contrasteert de functie van de rente in de geleide economie met die in een vrije economie. Nadat hij eerst de rente heeft gedefinieerd als de prijs, de beloning voor het verstrekken van kapitaal — kapitaal daarbij genomen in den zin van beschikkingsmacht, van vermogen —, behandelt hij den invloed van de rente op het kapitaal-aanbod en op de kapitaalvraag in een vrije economie.

De klassieke these hierbij was: hooge rente stimuleert het aanbod en vermindert de vraag. Deze stelling wordt door schr. grondig onderzocht en daarbij blijkt, dat zij slechts in geringe mate opgaat. Wat het kapitaal-aanbod betreft, zou men de gangbare opinie omtrent de functie van de rente aldus kunnen samenvatten: de functie van de rente is, de besparingen aan te moedigen; de functie der besparingen is investering, productie van kapitaalgoederen mogelijk te maken.

Schr. bespreekt de invloed van de liquiditeitsvoorkeur en wijst er op, dat de besparingen slechts onder bepaalde omstandigheden een positieve functie in het economisch proces vervullen, nl. in die gevallen, waar zij voorwaarde zijn voor de vorming van reëel kapitaal dan wel tot behoud van het monetaire evenwicht dienen (d.w.z. tot het voorkómen van een prijsspiraal). In vele gevallen kan dit echter ook met gecreëerd bankcrediet worden bereikt.

Ten aanzien van den invloed van de rente op de besparingen, merkt de heer Klaasse op: „Bij de in betekenis hand over hand toegenomen vormen van doelsparen voor een verder verwijderde toekomst... zal dikwijls renteverhooging als rem op de spaarneiging werken en omgekeerd”.

In dien vorm van geleide economie nu, waarbij een kwantitatieve zoowel als kwalitatieve investeringscontrole wordt toegepast ¹⁾ is voor het verrichten van een investering de beschikking over een geldkapitaal niet langer de eenig richtinggevende factor. Primaire factor wordt daar de toewijzing van productieve krachten. Het is juist, dat ook in de geleide economie de beschikking over een geldkapitaal noodig blijft, wil men investeren; het is echter nog onwaarschijnlijker dan in de vrije economie, dat door gebrek aan besparingen een investering achterwege zal blijven. De oorzaak hiervan is het feit, dat de banken minder huiverig zijn voor investeringscredieten. Ook de functie van de besparingen t.a.v. het behoud van het monetaire evenwicht valt hier grotendeels weg. Bij ontbreken van besparingen ontstaat in de geleide economie met prijsbeheersing uit investeringen zwevende koopkracht; indien men wegen vindt om deze te consolideeren, dan blijft hier niettemin het monetaire evenwicht gehandhaafd.

De conclusie ten aanzien van het aanbod is, dat de rente als uitsluitend regulerende factor niet op haar plaats is. Andere middelen zullen toegepast moeten worden.

Wil men de besparing bevorderen dan is, aldus schrijver, rantsoenering der verbruiksmogelijkheden een afdoend middel. Het omgekeerde, nl. remmen der besparing, is veel moeilijker en misschien nog het beste door middel van fiscale maatregelen te bereiken.

Vervolgens komt de invloed van de rente op de kapitaalvraag ter sprake. De gangbare opvatting hieromtrent kan men aldus samenvatten: de rente heeft de functie den totalen omvang van de kapitaalvraag te beperken (kwantitatieve invloed) en het kapitaal toe te voeren naar de meest loonnende toepassingsmogelijkheden (selectiefunctie).

Ook deze opvatting blijkt echter bij nader onderzoek slechts zeer gedeeltelijk gehandhaafd te kunnen worden.

¹⁾ Men vgl. „E.-S.B.” van 1 en 22 December 1943: „Het geldwezen in de geleide economie”.

De invloed van de rente op den omvang van de kapitaalvraag t.a.v. risicodragend kapitaal (aandeelenkapitaal en in eigen bedrijf geïnvesteerd kapitaal) is gering. Grooter is de invloed bij leenkapitaal (vaste rentevergoeding en aflossing). De invloed van de rente op de kapitaalvraag door de Overheid tenslotte is, óf wel nihil (in „emergency”gevallen als oorlog, crisis e.d.), dan wel zeer moeilijk te overzien, hoewel zonder twijfel aanwezig.

Van het meeste belang bij de kapitaalvraag is nog de selectiefunctie van de rente, hoewel deze niet werkt t.a.v. de onderling concurrerende overheids- en commerciële vraag en ook bij de laatste ernstige onvolkomenheden toont.

Een primaire moeilijkheid t.a.v. de beperking van de kapitaalvraag ligt voor het overige in de vraag: aan welke grootte dient zij te worden aangepast? Aanpassing aan de besparingen is niet onder alle omstandigheden gewenscht, aanpassing aan het totale aanbod (inclusief gecreëerd kapitaal dus) evenmin.

Op dit punt zijn er in een geleide economie minder moeilijkheden. In het kader van het opgestelde plan is dan nl. de omvang der investering bepaald. Maar daar men in een dergelijke geleide economie ook in dit opzicht zich van andere middelen dan het prijsmechanisme bedient, luidt de conclusie, dat de functionele betekenis van de rente op de kwantitatieve kapitaalvraag zeker niet sterker is dan in de vrije economie. Wat de selectiefunctie betreft: in een geleide economie, waar de prijsbasis als richtinggevend element voor de productie wordt uitgeschakeld, vervalt vanzelf de selectieve functie van loon, rente, enz.

De tweede der gestelde vragen luidde, zooals boven reeds werd vermeld: kan de Overheid de rente *ad libitum* beïnvloeden? De conclusie, waartoe schr. hier komt, is, dat de rente noch naar boven, noch naar beneden naar willekeur is vast te stellen zonder hoogst ongewenschte gevolgen in het leven te roepen. Daar de productiviteit van het kapitaal in vele gevallen nu eenmaal niet door fixatie van de rente is te veranderen, werkt de fixatie dan niet anders dan als een verschuiving van inkomens van de eene groep naar de andere. Dit is dan nog het minst ongunstige gevolg.

Totale vermindering van het maatschappelijk inkomen, die bijv. van de hoge rentefixatie het gevolg kan zijn, is veel ernstiger.

In het tweede prae-advies geeft de heer A. A. van Sandick een uiteenzetting over de goedkoopgeldpolitiek. De geleide economie, die uit haar aard een staatseconomie is, heeft in vredestijd ten doel een ruime mate van behoeftenbevrediging. Hiervoor is een omvangrijk productie-apparaat, dus verwerving van kapitaalgoederen, noodig.

Met Böhm-Bawerk ziet schr. den grond van de rente in de welvaartbevorderende functie van het door leening verworven productiepotentieel, dus in de productiviteit van het kapitaal. Wat voor zin, kan men zich vragen, heeft een kapitaal- en credietverstrekking als de goederen, voor welker aankoop dit kapitaal en crediet dienen, voorts nog ontbreken? Het antwoord moet wel luiden, dat onder die omstandigheden een kapitaal- en credietverstrekking vrijwel nutteloos is. Eerst moeten er reservevoorraden, zoowel van kapitaal- als van consumptiegoederen, geformeerd worden, en de geleide economie kan dit proces niet forceeren, al heeft zij credietverstrekking en geldcreatie in de hand. Slechts naarmate de productiemiddelen geleidelijkaan ter beschikking komen, zal ook de kapitaal- en credietverstrekking weer een belangrijke rol gaan spelen. Indien er dan werkelijk geld ter beschikking wordt gesteld, dat koopvermogen bezit — en in dit verband bepleit schr. een afschaffing van het bonnenstelsel op zoo kort mogelijken termijn —, dan zal zich een groote vraag naar kapitaal en crediet ontwikkelen.

Vermoedelijk zal daarom de rente voor leeningen en credieten hoog zijn, tenzij de credietgeving kunstmatig zou worden gestimuleerd, waartoe speciaal de geleide economie, met haar macht over het bankwezen en de geldcreatie, de gelegenheid biedt.

Een vrijgeve credietverstrekking tegen lage rente is onder de genoemde omstandigheden geenszins aan te bevelen, daar zij het tegen elkaar opbieden om de schaarsche goederen te bemachtigen in de hand werkt.

In de huidige situatie spelen de staatsfinanciën een hoofdrol. Schr. meent, dat de Staat als credietgever in een geleide economie zich zal moeten houden aan de vooreerst hooge rente voor leeningen en credieten. Doch dit sluit niet in, dat de Staat ook als debiteur een hooge rente zal hebben te betalen. Integendeel zou het zin hebben de groote vlottende schulden tegen een betrekkelijk lagen rentevoet te consolideeren. Dit neemt inmiddels niet weg, dat een dergelijke lage rentestand voor staatsleeningen onnatuurlijk zou zijn en vermoedelijk alleen zou zijn te bereiken met behulp van (semi)gedwongen leeningen.

Wil de Staat leenen ter financiering van nieuwe projecten, of ten behoeve van ondernemingen of groepen uit het bedrijfsleven, dan zal ook hij zich aan den economischen norm hebben te houden de rente niet omlaag te drukken, want dan zou de Staat zelf de oorzaak zijn van een onharmonische ontwikkeling van het economisch leven.

De Staat moge de macht hebben den rentevoet arbitrair vast te stellen, hij heeft niet de macht de goederen, voor welker aankoop deze credieten zouden moeten dienen, eveneens naar willekeur te voorschijn te roepen. Een gemakkelijke credietversteening leidt dan slechts tot een opeenvolging van prijsstijgingen.

Na een behandeling van de ontoereikendheid van het binnenlandsch crediet voor het koopen van goederen in het buitenland, komt de prae-adviseur tot de volgende conclusies:

„Mogelijkheden om de credietgeving, met name door wijziging te brengen in de functie der rente, op eigen wijze dienstbaar te maken aan de bevordering der welvaart zijn voor de geleide economie niet aan te wijzen.

De verleiding, door een onjuiste crediet- en rentepolitiek, de harmonische maatschappelijke ontwikkeling in gevaar te brengen, is evenwel groot”.

Drs. J. C. BREZET.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

In de afgelopen week was een sterke daling van de rente op de geldmarkt te constateeren, vooral voor de kortere termijnen. Driemaandsch papier werd gevraagd tegen 1 pCt., viermaandsch papier tegen $1\frac{1}{8}$ pCt., vijfmaandsch papier tegen $1\frac{5}{16}$, Juli papier tegen $1\frac{1}{2}$ pCt., terwijl jaarpromessen $1\frac{15}{16}$ bieden noteerden. Daar er vrijwel geen aanbod in de markt was, waren de omzetten zéér gering. Het bericht, dat voor stortingen op de 3 pCt. Grootboekschuld 1946 ook schatkistpromessen zullen kunnen worden gebezigd, en het feit, dat de banken zich al eenigen tijd vóór de jaarswisseling hebben kunnen voorbereiden op een verwachte versterkte opvraging van contant geld, maken het niet waarschijnlijk, dat de eerstkomende weken het aanbod van schatkistpapier belangrijk zal zijn.

De weekstaten van De Nederlandsche Bank van 31 December 1945 en 7 Januari 1946, welke sinds het verschijnen van de vorige „E.-S.B.” werden gepubliceerd, vertoonen aanzienlijke wijzigingen. De beleeningen namen in één week tijds met niet minder dan f 27 miljoen af; de mutaties bij de overige debetkosten waren minder belangrijk.

De bankbiljettencirculatie oude uitgifte nam weer

met een gering bedrag (f 5 miljoen) af. Blijkbaar is men nog steeds niet geheel gereed met de administratie der ingeleverde biljetten. De bankbiljettencirculatie nieuwe uitgifte vertoonde weer een aanzienlijk accres. Zij bedroeg op 7 Januari f 1.442 miljoen. Het rekening-courant saldo van het Rijk daalde in de eerste week van de periode, dat de Agent geen promessen meer afgaf, met een record-bedrag, nl. f 149 miljoen, en bedraagt nu nog f 2.238 miljoen. De girale saldi verdwenen, ingevolge de Beschikking Deblokkeering 1946, geheel uit de balans. Voorts valt nog op de bijzonder groote toenemingen van de diverse rekeningen, zoowel aan de debet- (toeneming f 25 miljoen), als aan de creditzijde (toeneming f 89 miljoen) van de balans.

Op Maandag 7 Januari opende de Amsterdamsche effectenbeurs weer voor den handel in binnenlandsche obligaties en pandbrieven, voor de eerste maal na 4 September 1944. De koersen van de staatsleeningen lagen over 't algemeen hooger dan op den laatsten buisdag onder de bezetting. De meeste belangstelling ging uit naar de lager rentende staatsleeningen, waarschijnlijk omdat deze minder gevaar voor overtreding loopen bij doorvoering van de regeeringspolitiek van lagere rente. De omzetten waren uiteraard niet groot.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES

BOEKEN.

Socié des Nations. Rapport sur les travaux de la société pendant la guerre; présenté à l'Assemblée par le Secrétaire général par intérim. Genève, Octobre 1945. 2. No. officiel: A 6. 1946.

De opbouw van het bestuursapparaat, door Dr. A. Winsemius. Elsevier's Uitgeversmaatschappij. 1945. 95 pag.

BROCHURES.

In Vrijheid Geleide Economie, door M. F. van Bommel, N.V. Gebr. Zomer & Keuning's Uitg.-Mij., Wageningen. Amsterdam, Juli 1945. 28 pag.

Een nieuwe studentenwereld, door observator. Erven J. Bijleveld, Utrecht. 1945. 14 pag.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriale en deviezen ¹⁾	Binnel. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opetschb. schulden
7 Jan. '45	5.253.251	210.958	5.537.255	5.066.246
31 Dec. '45	5.252.839	212.949	5.538.844	5.166.066
27 „ '45	5.254.084	202.106	5.529.253	5.046.612
17 „ '45	5.253.483	201.806	5.528.408	5.045.789
10 „ '45	5.254.335	210.711	5.538.167	5.055.563
3 „ '45	5.250.438	206.285	5.529.844	5.047.303
26 Nov. '45	5.248.240	191.483	5.512.615	5.030.316
19 „ '45	5.234.643	211.895	5.519.432	5.037.161
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebr. ht.
7 Jan. '45	1.763.999 ²⁾	3.202.122	238.870	C2.343.283	—
31 Dec. '45	1.712.915 ²⁾	3.343.151	150.464	C2.492.978	—
27 „ '45	1.646.894	3.399.667	150.382	C2.527.104	—
17 „ '45	1.555.164	3.490.554	150.385	C2.522.696	—
10 „ '45	1.506.718	3.548.827	150.317	C2.625.906	—
3 „ '45	1.459.861	3.587.433	150.245	C2.641.290	—
26 Nov. '45	1.450.557	3.579.734	150.054	C2.595.138	—
19 „ '45	1.405.748	3.631.388	150.027	C2.565.344	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

²⁾ Waarvan nieuwe uitgifte f 1.386.226.

³⁾ „ „ „ „ f 1.441.570.